Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 51 (9797). • 1990 йил 14 март • чоршанба • Баҳоси 3 тийин.

СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи Съезди

ХАЛҚ ҲОКИМИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ УЧУН

Илгари хабар қилинганидек, 12 март куни Кремлда СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи Съезди ўз ишини бошлади.

Съездда СССР Конституциясига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳамда СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги масалани муҳокама қилишга киришилди. СССР Олий Совети Раисининг биринчи ўринбосари А. И. ЛУКЬЯНОВ доклад қилди.

Доклад юзасидан мунозаралар бошланиши олдидан депутат **Н. Г. Дмитриев** президентлик лавозимини умуман таъсис этиш керакми, агар керак бўлса, унда хусусан СССР Президентини қачон ва қандай сайлаш лозим, деган принципиал масалани муҳокамасиз овозга қўйишни таклиф этди. Съезд охир оқибатда бундай ёндашувга рози бўлмади.

Биз ҳозир мамлакатимиз ҳокимиятида фалажлик бошланган бир вазиятда турибмиз. Мунозараларни очган депутат **С. С. Алексеев** ўз нутқини ана шуни таъкидлаш билан бошлади Ҳокимият ҳақиқатан ҳам ишламаяпти, у аслида ишлаш қобилиятига эга эмас. Бир ернинг ўзида депсиниш натижасида ўз-ўзидан пайдо бўлаётган унсурлар кўпаймоқда. Бу эса олдиндан билиб бўлмайдиган оқибатлар хавфини келтириб чиқармоқда.

СССР конституцион назорат комитетининг раиси президентлик лавозими тўғрисидаги масаланинг моҳиятини тилга олар экан, ушбу мавзудаги бир қанча жиҳатларни алоҳида кўрсатиб ўтди. Биз шу вақтгача давлат тўғрисида тотаритал тасаввурга эга бўлиб келдик, деб уқтирди у. Давлатни тасаввур этишнинг ўзини ўзгартириш, уни ёркин, нурафшон мазмунда кўриш керак. Давлат — бу қонунийликнинг, осойишталик, эркинлик, ишонч, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг кафолатидир.

Нотиқ нутқининг иккинчи қисмида «Барча ҳокимият — Советларга!» деган шиор олға сурилди. Биз Олий Совет сингари коллегиал органнинг тузилишида уни шундай тушуниб келдик. Ахир бугун парламент ишида катта нуқсонлар кўринмаяптими? Нотиқ ушбу саволга жавоб берар экан, соф парламент тузилмаси баъзан боши берк кўчага олиб киришга қодирлигини, у ҳар қандай қарорни муҳосара қилиши мумкинлигини ва қизиғи шундаки, диктатурага ҳаммадан кўра кўпроқ мослашганлигини айтди.

Қонуншунос фан маълумотларига асосланиб, ташкилий жиҳатдан тузилмаларга эга бўлган давлат ҳокимиятигина ўз кучларига эга бўла бошлаганлигини тасдиқлади. Фақат ана шу ҳокимият унинг асосий бўлинмалари — судлов, ижроия ва қонун чиқарувчи ҳокимият ўзаро тенглаштирилган тақдирда ниҳоятда марказлаштиришнинг олдини олиши мумкин.

Нотиқ Президент тўғрисидаги масала зудлик билан ҳал этилишини ёқлаб гапирди, бу масала сиёсий системамиздаги катта ва аллақачон етилган ўзгаришлар билан боғлиқ эканлигини таъкидлади. У СССР янги конституциясини тайёрлашни кечиктирмасликка ҳам чақирди.

Ракета-космик комплексларни ишлаб чиқиш билан кўп йиллар давомида шуғулланиб келаётган депутат **В. Ф. Уткин** ҳар бир киши ўйлаб, масъулият билан иш тутишини тақозо этаётган бугунги вазиятнинг баъзи жиҳатларини ўртоқлашди. Физика ва механика қонунларига кўра, деди у, зарур тезликка эришиш учун ракетанинг яроқсиз бўлиб қолган қисми чиқариб ташланади ва енгиллашган ракета олға интилади. Бу нарса аниқ ҳисоб-китоблар туфайли рўй беради ва агар олиб ташланиши керак бўлган нарсадан воз кечилса, қўйилган мақсадга эришилади. Ҳозир, қайта қуриш даврида зарур жадаллаштиришга эришишга умид боғлаб, ҳаётимизга халақит бераётган кўп нарсаларни итқитиб ташлаяпмиз, деб сўзида давом этди нотиқ. Лекин айни вақтда кўпинча жуда жиддий хатоларга йўл қўйяпмиз.

Синов майдонларидан узоқ бўлган бу залда, деди нотиқ, гоҳида ҳис-ҳаяжонлар ниҳоятда тўлиб-тошган шароитда қабул қилинган қарорлар учун масъулиятимиз қай даражада чуқурлигини бутунлай тасаввур этиш қийин бўлмоқда. Нотиқнинг фикрига қараганда, қабул этилаётган бир қанча туб қарорларга доир дастлабки ҳисоб-китобларнинг етишмаслиги жамиятимизнинг олға силжишида кутилган жадаллаштиришга олиб келмади.

Нотиқ съезд Президентни сайлаш тўғрисида қарор қабул қилишига умид билдирди. Бу ишни зудлик билан, сусткашлик қилмай бажариш керак.

Депутат **Н. А. Назарбоев**нинг фикрича, СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги мунозаралар бу борадаги фикрлар айрича эканлигини бутунлай ошкор қилди. Охир оқибатда, долзарб вазифаларни ҳал этиш билан боғлиқ масалаларни осонликча уддалаш мумкин бўлмаганидек, Президентсиз ҳам бугунги илма-тешикларимизни ямаб-яскаш мумкин бўлур эди.

Биз, деди нотиқ, ҳозир кескин бўлиб турган шахсий ва умумхалқ хавфсизлиги, юзага келган ижтимоий танглики тугатиш муаммоларини, гарчи бу ўз ўзидан фавқулодда муҳим бўлсада, бартараф этиш учунгина ишимизга ҳокимиятнинг янги механизмини киритишимиз керак. Президент бошқаруви шакли ортида мамлакатимизнинг бўлажак қиёфасини, қонун чиқарувчи ва ижроия ҳокимиятнинг оқилона нисбати фазилатларини, жамият қурилишининг адолатли, инсонпарвар, демократик чизгиларини кўришимиз юз марота ба муҳимроқдир.

Қозоғистон ССР Олий Советининг Раиси президент ҳокимияти ўзига хос кафолат бўлиши мумкин деган ишончни билдирди, чунки бу ҳокимият негизида давлат ҳокимиятнинг барча жиҳатларига бир бутун уйғунликни бахш эта олишга қодир асослар мавжуддир. Ушбу лавозимга аниқ номзод масаласига келганда, деди у, биз обрўси ва сиёсий раҳбарлиги ҳеч қандай шубҳа туғдирмайдиган Михаил Сергеевич Горбачев тарафдоримиз.

Шундан сўнг, нотиқ ўз фикрига кўра, СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисида съезд муҳокамасига тақдим этилган Қонуннинг баъзи баҳсли жиҳатлари хусусида тўхталди. У ҳар бир иттифоқдош республикада президентлик ҳокимияти жорий этилишини таклиф қилди. Депутатнинг фикрига, кўра Қонунда президентлик кенгаши ва федерация кенгашининг вазифаларини янада аниқроқ белгилаб қўйиш зарур.

Навбатдан ташқари съезд иши, деб таъкидлади депутат **Р. Ф. Сафиуллин**, мураккаб даврда ўтмоқда. Қайта қуриш аниқ-равшан давлат аппаратининг, унинг айрим бўғинлари ҳамда мансабдор шахслар ношудлиги ва ҳатто нўноқлигини танқидий жиҳатдан кўрсатиб берди. Бошқарувчиларнинг жуда катта армияси, кўпинча бир-бирига зид идоравий турли-туман қоидалар ва фармойишларнинг кўплиги соннинг сифат жиҳатидан ўзгаришига кафолат бўла олмади. Шундай қилиб, бошқарув илми ўзлаштирилмай қолди.

Депутатнинг фикрига кўра, съезд муҳокама қилаётган масалалар жўн эмас. Унинг аҳамияти тилимиз учун янги атама — Президент, федерация кенгаши, Президент кенгаши ва шунга ўхшаш атамалар ҳисобига қайта қурилишнинг сиёсий-ҳуқуқий луғатини бойитишдагина эмас. Бу ерда гап ҳокимиятни ягона иқтисодий сиёсат соҳасида ўзаро боғланган ҳолда ривожлантириш, қонун ва демократия ҳукмронлигини сўзда эмас, амалда бажариш ҳақида боряпти. Хусусан ҳозир президент лавозимини жорий этиш жуда зарур. Зотан, ҳамма ерда барқарорлик ва тартиб танқис бўлиб қолаётганлиги сезилмоқда. Ҳуқуқий нигилизм кучаймоқда. Қайта қуришнинг ривожланиши янги ва янада мураккаб муаммоларни келтириб чиқармоқда. Бу муаммоларни кучли давлат ҳокимияти бўлган тақдирдагина ҳал этиш мумкин, деб таъкидлади нотиқ.

Биз СССРда давлат ҳокимиятининг тузилмаси, жамиятимиз сиёсий системаси тўғрисидаги мураккаб масалани ҳал этяпмиз, деди депутат **Ю. Н. Афанасьев.** Ва биз бу масалани афсуски, кўп қурбонлар берилиши билан жуда оғирлашган шароитда ҳал этяпмиз. Лекин бу ҳали муайян киши — М. С. Горбачевнинг фавқулодда ҳокимиятини қонунлаштириш тўғрисидаги масала ҳамдир. Биз, қайта қуриш ва қайта қуриш ташаббускорининг ўзи бунга муҳтожмизми? Айни вақтда масалани шоша-пиша ҳал этишга киришилмоқда.

Нотиқ регионлараро депутатлар группасининг йиғилишида тегишли қарорлар қабул этилганлигини маълум қилди. Уларнинг маъноси шундаки, регионлараро депутатлар группасининг аъзолари президентлик лавозими жорий этилишига салбий муносабат билдирдилар ва съездда Президент сайланишига қатъий қарши чиқмоқдалар. Президент тўғрисидаги Қонун янги демократик Конституциянинг ягона таркиб топган яхлит матнига сингиб кетиши керак. Тугал бир фикр билдирилган матнсиз президентлик қийинчиликларимиз ва ташвишларимизни чуқурлаштирадиган хавфли номаълум бир нарсага айланади.

(Давоми учинчи бетда).

СССР КОНСТИТУЦИЯСИ (АСОСИЙ ҚОНУНИ)ГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАМДА СССР ПРЕЗИДЕНТИ ЛАВОЗИМИНИ ТАЪСИС ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи Съездида

А. И. ЛУКЬЯНОВ доклади

Депутат ўртоқлар!

СССР халқ депутатлари навбатдан ташқари учинчи Съездининг муҳокамасига сиёсий ва иқтисодий ислоҳотларни янада олға силжитишнинг, давлат ишларини бошқариш системасини мустаҳкамлашнинг, социалистик демократияни чуқурлаштиришнинг энг муҳим масалалари киритилмоқда. Съезд томонидан бу масалаларнинг ҳал этилиши совет конституцион тузумини ривожлантиришда, социалистик ҳуқуқий давлатни қарор топтиришда таг-заминли аҳамиятга молик ўзгаришлар кучайиб бора бошлашини билдиради.

Съездга бу қадар зудлик билан мурожаат этилишининг боиси нима? Мамлакатда бошланган демократик ўзгартишларни кучайтириш заруратими ёки қандайдир вақтинчалик манфаатни кўзловчи мулоҳазаларми? Олдимизда пайдо бўлган муаммоларга яраша иш кўриш истагими ёки ҳамма қабул этган жаҳон тажрибаси одатларига бир амаллаб мослашиш иштиёқими? Қайта қуришнинг ўз мантиқими ёки ҳозир мамлакат тушиб қолган вазиятнинг мураккаблигими? Бу саволларга қуйидагича жавоб бермоқчимиз: Олий Совет, мамлакат раҳбарияти шу жиҳатларнинг ҳаммасини ҳисобга олмасликлари мумкин эмас эди, албата, бироқ жамият тараққиёти объектив жараёнининг ўзи бизни режалаштирилаётган ўзгартишларга ҳаммадан кўра кўпроқ мажбур этди. Аввало, янги сиёсий муассасаларимиз ишини ҳали оз бўлсада, ҳар ҳолда биз орттирган тажриба билан янгилаш жараёнлари ички табиатининг ўзи шуни тақозо этмоқда.

Дарҳақиқат, айни ислоҳотлар жараёни бизни халқнинг тўла ҳокимиятли органлари бўлмиш Советларнинг ролини тубдан ошириш зарурлигига ундади ва шу муносабат билан КПСС фаолиятининг вазифалари ва усулларини, унинг жамият сиёсий системасидаги ўрнини ўзгартиришга олиб келди.

Айни ислоҳотлар жараёни бизни Конституцияда ва қонунларда мулкнинг ҳамма хилма-хил шаклларини тўлиқроқ ва аниқроқ акс эттириш, уларни ривожлантиришнинг тенг шароитларини таъминлаш, уларни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш керак, деган хулосага олиб келди.

Айни ислоҳотлар жараёни, бошланган ўзгартишлар чуқурлашган пайтда жамият дуч келган хилма-хил жараёнлар, шу жумладан СССР халқ депутатлари Съезди ва Олий Совети белгилаган катта-катта тадбирларни амалга оширишдаги камчиликлар бизни мамлакат президенти лавозимини таъсис этиш йўли билан қонунларни ва давлатнинг бошқа қарорларини ижро этиш воситасини мустаҳкамлаш заруратига олиб келди.

Шундай қилиб, гап сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, миллатлараро ва бошқа соҳалардаги қайта қуриш жараёнларини жадаллаштириш зарурлиги ҳақида бормоқда. Гап давлат ҳокимияти олий органларининг тузилиши ва вазифаларини янада аниқ белгилашга эҳтиёж зўрайганлиги ҳақида бормоқда. Охир оқибатда, гап ижтимоий организмнинг барча соҳаларини янгилаш, инсонпарвар, чинакам халқчил жамият барпо этиш йўли давом этишини нақадар самарали равишда таъминлай олишимиз ҳақида бормоқда.

Сиёсий ислоҳотнинг биринчи босқичи амалга оширилганлиги турмушимизнинг бутун муҳитини тубдан ўзгартирди. СССР халқ депутатлари Съезди ва Олий Совет қайта қуришнинг ҳуқуқий пойдеворини яратиш учун ишламоқдалар ва шу йўлда бир талай иш қилдилар. Республика ва маҳаллий Советларга ҳозир ўтказилаётган сайловда давлат ҳокимиятининг янгиланаётган органлари системасини вужудга келтириш жараёни ниҳоясига етмоқда. Совет федерациясини анчамунча ўзгартириш режалаштирилмоқда. У янги мазмун билан тўлдирилмоқда.

Мамлакатда ўнлаб янги ташкилот ва ҳаракатлар тузилди. Меҳнаткашларнинг сиёсий фаоллиги кескин ошди. Бу — қайта қуриш, демократиялаш, ошкораликнинг, ҳуқуқий давлатни шакллантиришнинг ижобий натижасидир.

Шу билан бирга кейинги вақтларда совет кишилари ижтимоий-иқтисодий вазият кескинлашганлигидан, режалаштирилган ислоҳотларнинг натижаси камлиги ва ҳатто бу режаларга тўсқинлик қилинаётганлигидан, миллатлараро заминдаги ўткир низолардан, оммавий тартибсизликлардан, жиноятчилик ошганлигидан тобора кўпроқ ташвишланаётганликлари сезилиб турибди. Муносиб давлат ва жамоат тартибини, гражданларнинг хавфсизлигини таъминлаш, иқтисодиётдаги аҳволни нормаллаштириш, энг зарур ижтимоий, экологик ва бошқа муаммоларни ҳал этиш йўлида кескин чора-тадбирлар кўриш ҳақидаги талаблар тобора баралла янграмоқда.

(Давоми иккинчи бетда).

Партиявий таъсир кучи—партия сафлари сифатига боғлиқ

• Тошкент вилоят партия комитетида •

Қайта қуриш туфайли партия олдига қўйилган сифат жиҳатидан янги вазифалар ундан етакчи куч сифатида янгича ёндашувларни, жамиятни жипслаштиришни, мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий вазият оғирлашган ҳозирги шароитда дарғаликни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлашни талаб этмоқда.

Партиявий раҳбарлик иш услуби ва усулини янгилашдаги сустликни тугатиш учун энг аввало коммунистларнинг бир қисмида мавжуд бўлган ижтимоий лоқайдликни барҳам топтириш, уларнинг уюшқоқлиги ва масъулиятини ошириш зарур. Бу вазифаларни изчиллик билан ҳал этишда партия сафларини шакллантириш бўйича олиб борилаётган ишлар катта роль ўйнайди.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг 1989 йил июлда қабул қилган қарорида партия ташкилотлари сафларини мустаҳкамлаш ва қайта қуришни чуқурлаштириш шароитида КПСС таркибини янгилашнинг асосий йўналишлари бўйича бажарилиши лозим бўлган вазифалар белгилаб берилди. КПСС Марказий Комитети тажриба тарзида Тошкент вилоят партия ташкилотига бошқа бир қатор ҳуқуқлар қатори бу ишга янгича ёндашиш ҳуқуқини ҳам берди. Бошланғич партия ташкилотлари партия аъзолигига номзодларни қабул қилиш, КПСС аъзолигига номзодликдан чиқариш масаласини ўзлари тугал ҳал этадиган бўлдилар. Эндиликда шаҳар ва ноҳия партия комитетларининг бу борадаги қарорларига ҳожат қолмади.

Қарор қабул қилингандан бери ўтган давр ичида ўз сафларини шакллантириш, коммунистларни жипслаштириш, партиясизлар билан партия ташкилотлари алоқасини мустаҳкамлаш ва бошқа масалалар бўйича партия ташкилотлари иш услубида қандай ўзгаришлар рўй берди? Бу масала вилоят партия комитетининг бўлиб ўтган бюро мажлисида атрофлича муҳокама қилинди.

Шу нарса таъкидландики, партия ташкилотларида ички партиявий муносабатларни демократиялаш жараёни фаол давом этмоқда, партия сафларини янгилаш ва мустаҳкамлаш юзасидан тўпланган тажрибаларни эгаллашга эътибор кучаймоқда. Бошланғич партия ташкилотлари бу масалаларни ҳал этишга мустақил ва масъулиятни чуқур ҳис этган ҳолда ёндашадиган бўлмоқдалар.

Ўтган йили бошланғич ташкилотлар ноҳия ва шаҳар партия комитетлари тасдиғисиз 624 кишини КПСС аъзолигига номзодликка қабул қилдилар. Уларнинг 22 фоизи ишчилар, 7,5 фоизи колхозчилар эди. 69 фоиздан кўпроғини зиёлиларнинг вакиллари, 1 фоиздан кўпроғини ўқувчилар ташкил этди. Қабул қилинганларнинг учдан бир қисми ВЛКСМ аъзоси эди.

Шаҳар ва ноҳия партия комитетлари, ноҳия партия комитети ҳуқуқини олган партия комитетлари сафларнинг таркибини янгилаш ва ташкилий ҳамда мафкуравий жиҳатдан жипслаштириш бўйича қуйи партия ташкилотлари ишига ижобий таъсир ўтказаётганликларини алоҳида таъкидлаб ўтиш керак. КПСС аъзолигига номзодликка қабул қилиш юзасидан тушган аризаларни бирламчи кўриб чиқиш учун сайлаб қўйилган органлар аъзоларидан комиссияларнинг тузилиши ижобий ҳол бўлди. Партия сафларини тўлдириб боришда партиясизлар роли ҳам оширилмоқда. Эндиликда партияга қабул қилинувчига тавсияни меҳнат коллективи йиғилишида берилаётганлиги айни муддаодир.

Шунга қарамай, партия сафларини шакллантириш борасида партия комитетлари қатори бошланғич ташкилотлар фаолиятида ҳам ҳали сезиларли ўзгаришлар рўй бермаганлигини таъкидлаш зарур. Бу ҳол халқ таълими, фан, соғлиқни сақлаш ва бошқа хизмат муассасаларида кўпроқ кўзга ташланмоқда.

Айрим ноҳия партия комитетлари қуйи партия бўғинларининг мустақил ишлашига ҳали ҳам тўлароқ ишонч билдирмаяпти. Партияга қабул қилиш жараёнига регламент усули билан таъсир ўтказишга интилмоқдалар. Иккинчи томондан эса айрим партия комитетлари партияга қабул қилиш ишларини бутунлай бошланғич партия ташкилотлари зиммасига юклаб қўяқолдилар. Ўз зиммаларидаги масъулиятни бутунлай соқит қилишга уринмоқдалар. Партия комитетларида партияга танлаб олиш бўйича комиссиялар тузилган ва бошқа тадбирлар амалга оширилаётган бўлсада, бу соҳадаги ишлар ҳали кутилган натижани бераётгани йўқ. Комиссиялар бошланғич партия ташкилотларига малакали ёрдам кўрсатмаяпти. Партия таркибини мувофиқлаштириш, оз бўлсада эксперимент жараёнида тўпланган тажрибани оммалаштириш билан суст шуғулланмоқда. Оқибатда экспериментнинг қанчалик ижобий роль ўйнаётганлиги сезилмаяпти.

Ангрен шаҳри, Тошкент ноҳиясидаги бир қатор партия ташкилотлари котиблари ҳамон экспериментнинг мақсади ва вазифасини зарур даражада тушуниб етмаганлар. Бу усулни қандай қўллашни билмаяптилар.

Вилоят партия ташкилотида партияга танлаб олишнинг икки йиллик системаси жорий этилганига анчагина вақт бўлиб қолди. Шунга қарамай айрим партия ташкилотлари ва комитетлари негадир КПСС сафига кириш истагини билдирганларни аниқлашга, танлаб олиш ишида меҳнат коллективи ролини ўстиришга зарур даражада эътибор бермаяптилар. Айниқса партияга кирувчиларга партиясизлар бераётган тавсиялар муҳокама қилинаётган йиғилишларнинг самарадорлигини ошириш муҳимдир. Лекин кўпгина партия ташкилотлари одат бўлмаган бундай мустақиллик олдида эсанкираб қолаяптилар. Партия комитетлари ҳомийлигисиз қолган бошланғич партия ташкилотлари эндиликда мустақил ҳаракат қилишга қийналмоқдалар, партияга қабул қилишдек ҳаётий муҳим масалани ҳал этишдан ўзларини четга олмоқдалар. Бунга Чирчиқдаги «Электрохимпром» ишлаб чиқариш бирлашмасини мисол қилиб кўрсатиш мумкин. Кейинги уч ой давомида бу ерда бирорта ҳам киши партия аъзолигига номзодликка қабул қилинмади. Ваҳоланки, бирлашма ишчиларининг 22 фоизи сўров пайтида партияга кириш истаги борлигини маълум қилдилар.

Вилоят партия ташкилотида ишлаб чиқариш соҳасидан партияга қабул қилиш камайиб бораётганлигини шундай мисоллар билан изоҳлаш мумкин. Айни пайтда комсомоллар, хотин-қизлардан партия сафларига қабул қилиш ҳам камайиб бормоқда.

Партия билетлари ва номзодлик карточкаларини топшириш ҳолларининг кўпайиб бораётганлиги ҳам бизни ташвишлантирмоқда. Шаҳар ва ноҳия партия комитетларининг айрим котиблари яқин-яқинларгача партиявий ўртоқ бўлган кишилар билан суҳбатлашишни, нима учун улар КПСС сафларини тарк этаётганликларини суриштириб билишни ўзларига эп кўрмаяптилар.

Бундай ҳолларнинг барчаси вилоят партия комитети бюроси учун қайта қуриш ва сиёсий ислоҳотни чуқурлаштириш шароитида партия сафларини мустаҳкамлаш ва янгилаш билан боғлиқ КПСС Марказий Комитети қарорининг партия комитетлари томонидан бажарилиши етарлича эмас деган хулоса чиқаришга асос бўла олади.

Ноҳия, шаҳар партия комитетлари, ноҳия партия комитети ҳуқуқини олган партия комитетларига эксперимент шароитида биринчи навбатда партияга қабул бўйича ишларни такомиллаштириш, партия сафларини тўлдириш масалаларида берилган мустақилликдан тўғри фойдаланиш юзасидан бошланғич партия ташкилотлари котиблари ўқувини ташкил этиш тадбирларини белгилаш вазифалари топширилди.

КПСС аъзолигига номзодликка қабул қилиш юзасидан тушган аризаларни бирламчи кўриб чиқиш учун шаҳар ва ноҳия партия комитетлари ҳузурида тузилган комиссиялар фаоллигини ошириш ҳам муҳим вазифадир. Улар қуйи партия бўғинларига бу соҳада аниқ амалий ёрдам кўрсатишлари керак. Комиссиялар мунтазам партия сафларини ўстириш базасини, ишчи коллективларидаги аҳволни мунтазам таҳлил қилиб боришлари зарур.

Шаҳар, ноҳия партия комитетлари, ноҳия партия комитети ҳуқуқини олган партия комитетлари, бошланғич партия ташкилотлари ана шу комиссияларга таянган ҳолда партиясизлар билан учрашувларни уюштириш бўйича ишларни фаоллаштиришлари, резерв таркибини аниқлаш. партияга қабул қилишнинг икки йиллик системаси доирасида уларни ўрганиш ва мустақиллик берилган шароитлар доирасини кенгайтириш ва янгилаш, бунда қайта қуришнинг ҳал қилувчи участкаларига партиявий таъсирни кучайтириш, шунингдек, коллективларнинг ижтимоий ва миллий таркибини ҳисобга олиш ғоят муҳимдир.

Истак билдирганларни партияга қабул қилиш бўйича тавсияларни муҳокама қилувчи меҳнат коллективлари йиғилишларини фаол ва манфаатдорлик билан ўтказишни таъминлаш зарур. Бундай йиғилишларда партия комитетлари аппаратларининг ходимлари мунтазам иштирок этишлари керак. Ёш коммунистлар мактаби ишини жонлаштириш ҳам муҳим вазифадир. Мактаблар ишини аниқ мақсадни кўзлаб тўғри йўлга солиш устида алоҳида қайғуриш керак. Мактаб программаси бўлажак коммунистларнинг партия сиёсий фаолиятида ва унинг сафларида ўз ўрнини чуқур англаб етишига ёрдам бериши зарур.

Партияга танлаб олишни такомиллаштириш бўйича ишлар вилоят партия ташкилотида ҳисобот ва сайловлар бошланаётган бир пайтда амалга оширилмоқда. Ҳисобот-сайлов кампанияси даврида вилоятда ўтаётган коммунистлар аттестациясига якун ясаш асосий элементлардан бири бўлмоғи керак. Аттестация якунларининг принципиаллик ва ҳар томонлама чуқур таҳлил этилиши партия ташкилоти ҳаётидаги кемтик жойларни кўрсатишга, эскириб кетган иш услубларидан халос бўлишга, партия ички ҳаётини янада демократиялашга эътиборни қаратишга ёрдам беради.

Ўтказилган аттестация якунларини умумлаштириш, шу асосда вилоят партия ташкилотига, унинг бўғинларига ижтимоий ҳаётга улар ўтказадиган таъсирни сезиларли даражада кучайтиришга, сиёсий авангарднинг роли ва обрўсини оширишга ёрдам берувчи таклифларни ишлаб чиқиш партия комитетларининг муҳим вазифасидир.

ЖОНАЖОН ВАТАН БЎЙЛАБ

ОЛМАОТА. Қоратол дарёсида сел тошқини бўлишининг дастлабки аломатлари сезилиши биланоқ, эфир орқали хатардан огоҳ этувчи радиосигналлар тарқалади. Бундай сигналлар дарё водийсида яшовчи аҳолига вайронагарчилик келтирувчи табиий офат билан учрашувга тайёргарлик кўриб қўйиш имконини беради. Хунгар олатови муз қатламларидан бошланувчи дарё водийсида сел хавфидан огоҳ этишнинг автоматик системаси яратилганлиги бунга имкон берди. Система дарё суви сатҳининг кўтарилишини кузатиб турувчи қурилмалар тармоғидан иборат. Ҳар бир қурилмага рация ўрнатилган бўлиб, улар сел бошланаётгани тўғрисида Толдиқўрғон ва Текели шаҳарларига хабар қилади.

* * *

МОСКВА. Жаҳоннинг 35 тилида чиқадиган «Гиннеснинг рекордлар китоби» ноёб справочниги биринчи марта рус тилида нашр қилинди. 1974 йилдан буён китобхонлар ўртасида энг машҳур китоблардан бири бўлиб келаётган бу янги нашр 13 февраль куни Москвада кўрсатилди.

* * *

● **ЧЕЛЯБИНСК.** «Қақнус қуши» — славян, татар, бошқирд, немис ва яҳудий маданият марказлари Челябинск шаҳрида илк бор ҳамкорликда ўтказган адабий-мусиқали ва публицистик кеча шундай деб аталади. «Малахит» рус халқ оркестри, «Кристал» немис фольклор ансамбли, бошқирд ансамбли ва яҳудий болалар ансамбли ранг-баранг концерт программасини намойиш этдилар.

● **ПЕТРОЗАВОДСК.** Карелия пойтахтида бошланган Совет-Фин чанғи юриши икки мамлакат ҳудудидан ўтиб Исалми шаҳригача боради. Турли касб вакиллари бўлган ҳаваскор чанғичилар шаҳарлар ва қишлоқларда тўхтайдилар, концертлар берадилар, реклама фильмларини кўрсатадилар, савол ва жавоб кечаларини ўтказадилар. Бу тадбирларда сафар мутасаддилари: Петрозаводск давлат дорилфунуни, «Карллеспром» бирлашмаси, Финляндиянинг «Сеура» журнали қатнашади.

ЖОНАЖОН ВАТАН БЎЙЛАБ

СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи Съезди

СССР КОНСТИТУЦИЯСИ (АСОСИЙ ҚОНУНИ)ГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАМДА СССР ПРЕЗИДЕНТИ ЛАВОЗИМИНИ ТАЪСИС ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Вужудга келган вазиятнинг чуқур сабаблари биз бошдан кечираётган тарихий пайтнинг руҳи билан бевосита боғлиқдир, бу пайтда ўтмишдаги буйруқбозлик-маъмуриятчилик тартиблари ва шу тартибларга мос келадиган сиёсий структураларга барҳам берилмоқда, замон талабига мос келадиган янги тартиб ва структуралар эса ҳозирча эндигина вужудга келмоқда. Рўйирост айтамизки, уларга ҳамон кўпдан-кўп қаршилик қилинмоқда.

Бу борада кутилмаган ҳеч нарса йўқ. Бинобарин бу ўринда гап ўтиш даврининг қийинчиликлари ҳақидагина бораётгани йўқ. Гап аввало неча ўн йиллар давомида мамлакатдаги сиёсий, иқтисодий, маънавий-ҳақиқий бутун ҳокимият партия қўлига, унинг барча поғоналарига мансуб комитетлари қўлига тўпланганлиги ҳақида бормоқда. КПССнинг бундай мавқеи сиёсий структураларга, барча поғоналардаги раҳбарлар ва аппаратнинг аҳвол-руҳиятига, ижтимоий онгга сингиб кетган эди. Мана шу тасаввурлар, одатлар ва анъаналардан чекиниш ҳам вақтни, ҳам кўп куч-ғайратни, ҳам янги кадрларни талаб қилади. Бунинг сабаби равшан. Бироқ ҳаммаси йиғилиб, ҳуқуқий давлатнинг ўзагини ташкил этувчи ҳамма муассасалар, қонунлар, тартиб-қоидаларни қисқа вақтда вужудга келтириш амримаҳолдир. Бу — зўр бериб қонун чиқарувчилик фаолияти билан шуғулланишнигина эмас, шу билан бирга жамиятнинг сиёсий маданиятини ривожлантиришни ҳам талаб қиладиган узоқ давом этадиган жараёндир. Ҳуқуқий инкорчилик, шахс ҳуқуқларини менсимаслик ва ҳокимиятга ишончсизлик бизда чуқур илдиз отганлиги учун ҳам шундай қилиш керак. Ҳаддан ошиш ва миллий мутаассибликнинг авж олиши, бутун-бутун ижтимоий гуруҳларнинг ибтидоий алдам-қалдамларга кўнгилчанг ишонавериши, бошбошдоқлик кўринишлари, ижтимоий ва бошқа низоларни тинчитишнинг ғайриманаданий, зўравонлик шакллари кўп жиҳатдан айни мана шундан келиб чиқади. Одамларнинг турмуши ва аҳвол руҳиятига асоратли юк бўлиб тушаётган тартибсизликлар, хатарли жараёнлар, зўриқишларнинг манбаи айни мана шундадир. Мана шуларнинг ҳаммаси эса жамиятни пишиқ-пухта, барқарор ва эпчил идора этишни талаб этади.

СССР Халқ депутатларининг навбатдан ташқари съездига маълум қилиш топширилган таклифларни мазкур мураккаб муаммолар мазмунини ҳеч кечиктирмай ҳал этиш зарурати тақозо этган.

Келинглар, қайта қуришнинг воситаси ва мақсади нима, деган саволни ўзимизга ўзимиз бериб кўрайлик. Ўйлайманки, ҳаммамиз бир овоздан: бу халқ фаровонлигини ошириш билан бирга аввало демократияни чуқурлаштириш, деб жавоб қайтарамиз. Бу соҳадаги бош йўл белгилаб берилган, у ҳам бўлса: халқнинг ўзини ўзи бошқариши пойдевори бўлган, халқнинг тўла ҳокимияти ва суверен иродасини амалга оширувчи органлар бўлган халқ депутатлари Советларининг ролини оширишдир. Шунга биноан Конституцияда КПССнинг ўрнини янгича белгилаш, иккинчи томондан эса асосий қонунга жамиятимизнинг сиёсий турмушида ҳаракат қилаётган турли жамоат ташкилотларининг мавқеини ёзиб қўядиган вақт келди.

Партиянинг XIX Бутуниттифоқ конференцияси давлат ҳокимияти ва бошқаруви идораларининг вазифаси билан шуғулланишдан батамом воз кечиш кераклигини қатъий қилиб айтганлиги, партия комитетлари ўзларига хос бўлмаган маъмурий-хўжалик вазифаларини ўз зиммаларига олишдан иборат неча ўн йиллар давомида сақланиб келган практикани рад этганлиги маълум. КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастурининг умумхалқ муҳокамасига қўйилган лойиҳасида қайд этилишича, партия ҳокимиятни танҳо қўлда сақлаб қолишни даъво қилмайди ва жамиятимизни янгилаш тарафдори бўлган ҳамма кучлар билан сиёсий мулоқотга, ҳамкорликка тайёр. У мамлакатда янги сиёсий партиялар, турли жамоат ташкилотлари ва ҳаракатлари пайдо бўлиши эҳтимоли нақадар аниқлигини жуда яхши англаб турибди. СССР Конституциясининг 6 ва 7-моддаларига таклиф этилаётган ўзгартишлар айни шунга асосланади. Партия Марказий Комитети қонун лойиҳаси таклиф этиш тартибида шу ўзгаришларни съездимиз муҳокамасига қўймоқда.

Бу таклифларнинг моҳияти шундан иборатки, барча партия, жамоат ташкилотлари ва оммавий ҳаракатлар Конституция ва совет қонунлари доирасида ҳаракат қилишлари, халқ депутатларига сайланган ўз вакиллари орқали ва бошқа шаклларда давлат сиёсатини ишлаб чиқишда ҳамда давлат ва жамоат ишларини идора қилишда фаол қатнашишлари учун уларга тенг имкониятлар яратилишига кафолат берилиши керак. Шу билан бирга лойиҳада совет конституцион тузумини ва социалистик давлатнинг яхлитлигини зўравонлик билан ағдариб ташлаш, унинг хавфсизлигини қўпориш мақсадини кўзлайдиган, ижтимоий, миллий ва диний адоватни кучайтириш билан шуғулланадиган партиялар, бошқа ташкилот ва ҳаракатлар тузилишига йўл қўйилмаслиги таъкидланади.

Шундай қилиб, СССР Асосий қонуни мазкур моддаларининг янги таҳрири демократияни янада ривожлантириш билан, жамиятимизда сиёсий фикрларнинг хилма-хиллигини қарор топтириш билан, халқ оммасининг бошқарув барча соҳаларидаги иштирокини кенгайтириш билан бевосита боғланган.

Конституциянинг 10, 11, 12, 13-моддаларига ҳам туб ўзгаришлар киритиш таклиф қилинади, бу моддалар совет иқтисодий системасининг асосий элементларини белгилаб беради. Яқинда халқ депутатлари иккинчи съездининг топшириғига биноан қабул қилинган Мулкчилик тўғрисидаги Қонун ва Ер тўғрисидаги Қонун асослари бу янги қоидаларнинг манбаи бўлди. Уларнинг бош мақсади ходимнинг ишлаб чиқариш воситаларидан бегоналашувини тугатишдан, мулкнинг турли-туман шаклларини мустаҳкамлаш ва рағбатлантиришни имкони борича таъминлашдан, одамларнинг хўжалик соҳасидаги ташаббусини жонлантиришдан иборат.

Бу соҳада совет гражданларининг мулки тўғрисидаги конституцион қоидалар биринчи ўринга чиқариб қўйилганлиги, бу мулкда истеъмол мақсадларига мўлжалланган мол-мулкдан ташқари ишлаб чиқариш мақсадларига мўлжалланган ҳар қандай мол-мулк ҳам бўлиши (мол-мулкнинг гражданлар сотиб олишига йўл қўймайдиган айрим турлари бундан истиснодир) мумкинлиги кўрсатилганлиги, деҳқончилик хўжаликлари конституцион кафолот олиши, бунда уларга бериб қўйиладиган ер участкалари умрбод ва мерос қилиб қолдириладиган мол-мулк бўлиши алоҳида аҳамиятга эгадир. Асосий қонунда хўжалик юритишнинг коллектив ва ижара корхоналари, кооперативлар, ширкатлар каби шакллари, жумладан гражданларнинг ихтиёрий бирлашуви асосида тузиладиган ширкатлар кўзда тутилади. Давлат мулки таркибида умумхалқ мулкини, республикаларнинг мулкини, автоном тузилмаларнинг ва маъмурий-территориал бирликларнинг мулкини мустаҳкамлаб қўйиш таклиф этилади.

Шу тариқа социалистик бозорни тузиш учун зарур иқтисодий, ҳуқуқий ва ташкилий шарт-шароитлар яратилади, биз иқтисодиётимизни юксалтириш, халқ учун таҳқиромуз тақчилликларни тугатиш хусусидаги умидларимизни социалистик бозор билан боғламоқдамиз.

Бинобарин, бизнинг съездимиз мамлакатнинг иқтисодий ва сиёсий турмушида рўй бераётган туб ўзгаришларни конституцион йўл билан расмийлаштириши лозим. Башарти, биз бу ўзгаришларни амалга оширмоқчи бўлсак, албатта, улар ўз навбатида совет давлатига раҳбарликни ташкил этишга янгича ёндашишни, мавжуд механизмдан кўра, кам деганда, бир поғона самаралироқ амал қиладиган бошқарув механизмини таъминлашни талаб қилади.

Давлат идораларининг вазифалари изчил фарқлаб қўйилмаслиги, ҳуқуқ доираси аниқ белгиланмаслиги, уларнинг ҳуқуқлари билан масъулият даражаси ўртасидаги тафовут — мана шуларнинг ҳаммаси давлат ҳокимиятининг ҳозирги шароитда жуда зарур бўлган таъсирчанлигини пасайтиради. Боз устига, бу нарса марказий идораларнинг ишига айниқса кучли таъсир қилади.

Ҳозир амалий жиҳатдан олганда айни шу бўғин энг заиф бўлиб чиқди. Сиёсийислоҳотнинг энг яқин орада эришиш мўлжалланган мақсадлари ҳам деярли ҳамма нарсани ва деярли дарҳол — республикаларнинг ҳақиқий қарамсизлигини ҳам, регионларнинг мустақиллигини ҳам, маҳаллий Советларнинг янги ҳуқуқларини ҳам, корхоналарнинг эркин ташаббусини ҳам, ижтимоий уюшмаларнинг қонунлаштирилган фаолиятини ҳам, бошқа кўп нарсаларни ҳам назарда тутади, аммо самарали ва эпчил ишлайдиган марказнигина кўзда тутмаслигини алоҳида таъкидламоқ керак.

Чет элларда мавжуд бўлган ва ўзимиз орттирган тажриба шуни тасдиқлайди: масъулиятдан ташқарида демократия бўлмаганидек, ўзини ўзи бошқариш, маҳаллийлаштириш фақат кучли, ҳатто эпчил иш кўрадиган, жипслаштирадиган ва мувофиқлаштирадиган марказий ҳокимият мавжуд бўлган тақдирдагина ўзининг ижобий имкониятларини чинакамига рўёбга чиқара олади. Бу борада биз Лениннинг «коллегиячилик қандай зарур бўлса, сансалорлик бўлмаслиги учун, жавобгарликдан қочиш мумкин бўлмаслиги учун, якка шахснинг жавобгарлиги ва якка шахснинг бошқариши ҳам шундай зарурдир» деган масалаҳатидан ғоят ўринли равишда фойдаланишимиз мумкин.

Айни мана шу мулоҳазалар партия бевосита давлат ва хўжалик бошқаруви қуроли ролини ўйнашни бас қиладиган, шу бошқарувнинг ўзи эса партия структураларидан давлат механизми структураларига кўчадиган шароитда амал қилиши лозим бўлган ҳокимият муносабатларининг аниқроқ системасини яратиш учун ҳамма чора-тадбирларни зудлик билан кўриб чиқиб, қабул этиш лозим, деган хулосага олиб келмоқда.

Шу муносабат билан мамлакат Конституциясига қонун йўли билан давлатнинг якка бошлиғи — ССР Иттифоқи Президенти лавозимини таъсис этадиган ўзгартишлар лойиҳаси эътиборингизга ҳавола қилинмоқда. Бунда қайта қуриш ўзининг энг нозик босқичига кўтарилган даврда совет давлатчилигини такомиллаштиришнинг таркибий қисми бўлмиш президентлик тартиб-қоидасининг жорий этилиши бутун ҳокимият механизмининг самарадорлигини, мамлакатдаги барқарорлик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботнинг самарадорлигини қатъиян ошириш воситаси бўлиб хизмат қилиши керак.

Бизнинг давлатимиз каби бепоён, кўп миллатли ва ранг-баранг давлатда, демократиялаш ва маҳаллийлаштириш чуқурлашиб бораётган вазиятда жамиятни жипслаштириш, айниқса, муҳимдир. Давлат раҳбариятининг янгиланаётган механизми аввало шунга кўмаклашмоғи керак, бу раҳбариятнинг ишларида ички ва ташқи сиёсат, стратегик йўл-йўриқлар ва шу йўл-йўриқларни амалга ошириш соҳасидаги амалий иш мужассамлашиб, яхлит бир ҳаракатга айланмоғи керак.

СССР Президенти ўзининг бутун амалий иши билан турли ижтимоий-сиёсий ҳаракатлар ўртасида ҳамжиҳатлик ва ижтимоий мулоқотни ривожлантириш учун шароит яратиши, мамлакатда инсоний тинчлик ва миллатлараро иноқликни таъминлаши, шунингдек, фавқулодда вазиятларда — урушларда, низоларда, табиий офатларда, ижтимоий осойишталик ва ижтимоий тартиб жиддий равишда бузилган ҳолларда олий ваколатлар соҳиби бўлган ташкилотчи ва мувофиқлаштирувчи арбоб бўлиб иш кўриши керак.

Айни вақтда бизда президент лавозими таъсис этилган тақдирда ҳам СССР халқ депутатлари Съезди давлат ҳокимиятининг олий органи бўлиб, СССР Олий Совети қонун чиқарувчи, ҳукумат ижрочи-бошқарувчи орган бўлиб қолаверишини таъкидламоқ керак. Президент эса қонун чиқарувчилик ва ижрочилик фаолиятини ўзаро боғлайдиган мустаҳкам бўғин бўлиб қолади. Натижада ягона совет давлат ҳокимиятининг вазифалари олий даражада ташкилий жиҳатдан янада мустаҳкамланади, қонунларни ва ваколатли органларнинг бошқа қарорларини рўёбга чиқаришнинг қўшимча кафолатини олади.

Мамлакатимиздаги президентлик ҳокимияти изчил халқпарвар, совет тусида бўлиши керак ва шахсий ҳокимият ўрнатилиши эҳтимолини соқит қилибгина қолмай, шу билан бирга Конституциямизнинг халқчил негизларини пухта ҳимоя қилиши ҳам лозим. Съезд муҳокамасига ҳавола этилган Қонун лойиҳаси шунга асосланадики, Совет давлатига нуфузли қонун чиқарувчи органлар ҳам, кучли президент ҳам, серғайрат ҳукумат ҳам, мустақил суд ҳам керак.

Шу муносабат билан гўё президент лавозимининг таъсис этилиши шахсий якка ҳокимият режими ўрнатилишига олиб боради, деб баъзи бировлар авж олдираётган шубҳа-гумонлар учун ҳеч қандай асос йўқ. Бундан ташқари тақдим этилган лойиҳада мана шундай тенденцияларга қарши кафолатларнинг бутун бир системаси баён этилган. Хўш, нималар ҳақида гап боряпти?

Биринчидан, президент СССР гражданларининг умумий яширин овоз бериш йўли билан сайланишини белгилаб қўйиш таклиф этилади. Шу билан бирга, номзод сайланиш учун сайловда қатнашган сайловчилар овозларининг ярмидан кўпроғини умуман Иттифоқ бўйичагина эмас, шу билан бирга камида кўпчилик иттифоқдош республикаларда ҳам олган бўлиши керак. Республикалар аҳолисининг сони жуда хилма-хил бўлган бизнинг федератив давлатимиз учун бу — муҳим масала. Биринчи президентни сайлашга келганда, уни СССР халқ депутатларининг Съездида, яъни ҳозир мамлакатимизда мавжуд бўлган энг ваколатли демократик анжуманда муқобиллик асосида сайлаш назарда тутилади.

Иккинчидан, Конституцияда бир кишининг ўзи президент лавозимини икки муддатдан ортиқ эгаллаши мумкин эмаслигини белгилаб қўйиш таклиф этилади. Президент лавозимига номзодларнинг энг катта ёши ҳам чекланади.

Учинчидан, лойиҳада президент халқ депутатлари Съездининг назорати остида бўлиши аниқ белгилаб қўйилган, халқ депутатлари Съезди президент СССР Конституциясини ва қонунларини бузган тақдирда уни муддатидан олдин чақириб олишга ҳақлидир.

Тўртинчидан, лойиҳа президентнинг ваколатлари Конституция ва қонунлар билан белгиланишига асосланади, Конституция ва қонунларни эса фақат халқ депутатлари Съезди ва СССР Олий Совети қабул қилиши мумкинлиги маълум. Президент эса қонунлар асосида ва шу қонунларни ижро этиш йўлида ҳаракат қилишга мажбурдир.

Ниҳоят, бешинчидан, халқ депутатлари Съезди президентнинг фармонларини бекор қилишга ҳақли бўлади. СССР Конституцион назорат комитети эса бу фармонларнинг қонунийлиги устидан назорат қилишга мажбурдир.

Баъзан президент лавозимининг таъсис этилиши ҳокимият ваколатли органларининг ролини камситилишини билдиради, деган фикрларни эшитиш мумкин. Бундай эмас. Қонун лойиҳасида ҳозирги вақтда съезд ва СССР Олий Совети соҳасига кирадиган қандайдир ваколатларни президент ихтиёрига ўтказиш кўзда тутилмайди. Съезд илгаригидек ССР Иттифоқи ихтиёридаги ҳар қандай масалани ўзи кўриб чиқиши учун қабул қилиши ва ҳал этиши мумкин. Бунинг устига президентлик лавозими энг аввало съезд ва СССР Олий Советининг қарорлари янада фаолроқ амалга оширилиш учун таъсис этилади. Айни пайтда президент амалга оширадиган барча ишлар олий ваколатли органлар кўз ўнгида ва назоратида бўлади. Президент зиммасига ҳар йили съездга мамлакатдаги аҳволга доир маълумотномаларни тақдим этиш, шунингдек ички ва ташқи сиёсатнинг энг муҳим масалалари тўғрисида СССР Олий Советини хабардор қилиш мажбурияти юкланади.

Президент лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги мунозара чоғида бундай қадам федерациямизни янгилаш вазифаларига, иттифоқдош республикалар суверенитети ва совет Автономияси гарантияларини мустаҳкамлашга зид эмасми, деган савол бир неча бор ўртага қўйилди. Маълумки, бу — ғоят мураккаб ва қийин жараён. Бу борада ҳам президент ваколатлари биринчи галда республикалар суверенитетини мустаҳкамлашда, уларнинг территориал яхлитлигини ва конституцион ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ижобий, бунёдкорлик ролини ўйнаши лозим. Шуни таъкидлашни истардим, ўртоқлар. Афтидан, айни президент иттифоқ шартномасини янгилашнинг асосий ташаббускори ва унга риоя этиш кафолати бўлади. У миллатлараро низоларда ҳакамга айланади, можаролар ва келишмовчиликларни ўз вақтида, айни пайтда сиёсий ва ҳуқуқий усуллар билан ҳал этишга кўмаклашади.

СССР Президенти ҳузурида федерация кенгаши сингари муҳим органни ташкил этиш иттифоқдош республикалар ҳамжиҳатлигини мустаҳкамлаш мақсадларига хизмат қилишга даъват этилган. Мазкур кенгашда ҳар бир иттифоқдош республикадан унинг олий давлат раҳбари вакил бўлади. Кенгаш ўз куч-ғайратларини федерациямизни ривожлантириш ва совет давлати миллий сиёсатини амалга ошириш муаммоларини кўриб чиқишга, умумиттифоқ аҳамиятга молик масалаларни ҳал этишда республикалар иштирокини таъминлашга сарфлаши назарда тутилади. СССР Конституциясининг иттифоқдош республика, ССР Иттифоқи ихтиёридаги тегишли масалаларни жумладан, федерация кенгаши орқали ҳал этишда қатнашади, деб белгилаб қўйилган 77-моддасига ҳам тегишли аниқликлар киритилади.

Маълумки, СССР Олий Советининг сессиясида ҳам, оммавий ахборот воситаларида ҳам неча бор умуман мамлакатнинг миллий давлат тузуми янгиланишидан аввал СССР Президенти лавозимини таъсис этиш мақсадга мувофиқми? — деган хавотирлик билдирилди. Аммо бу умумий масала бўлиб, уни ҳал этиш билан марказий органлар ҳам, республика органлари ҳам шуғулланишлари зарур. Буни президентликни жорий этиш билан боғлаш мумкинми? Шунга асосланиш керакки, президент, шубҳасиз, мамлакат федератив тузумининг янги асосларини пухта ишлаб чиқишда муҳим роль ўйнайди, бу эса биз аввалги съездда келишиб олганимиздек, СССРнинг янги Конституциясининг тайёрлаш билан ғоят мустаҳкам боғлангандир. Айни пайтда СССР Президентининг вазифалари ва ваколатлари, лойиҳага биноан, умумиттифоқ тусига эга бўлади ва қандайдир республика органларининг имтиёзларини камситмайди. Юқорида айтиб ўтган фикримизга фақат шуни қўшимча қилиш мумкинки, жаҳон практикасида кўпгина федерациялар бўлиб, уларда айни президент давлат бошлиғи бўлганлиги ҳамда у умуман федерация ва унинг ҳар бир қисми ҳуқуқларига риоя этилишининг ҳамма эътироф этган кафолати эканлиги маълум.

Президент муассасасининг жорий этилиши бу ерда ҳам СССР Министрлар Советининг ваколатини чеклаши мумкин демоқдалар. Бундай нуқтаи назар тарафдорларининг фикрини рад этишга тўғри келади. Ҳукуматнинг ваколати амалда ўзгармай қолади. Фақат, бирдан-бир янги жиҳат бўлиб, у ҳукуматнинг ўз фаолияти учун масъулиятини оширишдан иборат. Шу муносабат билан Министрлар Совети ўз иши тўғрисида ҳар йили СССР Олий Совети ҳузурида ҳисоб берибгина қолмай (бу амалдаги норма), шу билан бирга бу ҳақда Президентни мунтазам хабардор қилиб туриши лозим. Айни пайтда СССР ҳукумати, министрликлар ва давлат комитетлари СССР қонунлари билан бир қаторда ўз фаолиятида Президент фармонларига амал қилишлари шарт эканлигини белгилаб қўйиш таклиф этилади. Президент министрларни тайинлаш ҳуқуқига эга бўлади. Табиийки, шундан кейин улар СССР Олий Совети тасдиғига тақдим этилади.

СССР Президенти ҳузурида ташкил этиш мўлжалланаётган яна бир орган муҳим давлат ваколатлари билан таъминланади. Бу — президент кенгашидир. Кенгашнинг асосий вазифаси. СССР ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишларини рўёбга чиқариш, мамлакат хавфсизлигини таъминлашга доир тадбирларни ишлаб чиқишдан иборат. Президент кенгаши аъзоларини Президент тайинлайди, СССР Министрлар Советининг Раиси эса ўз лавозимига кўра кенгаш составига киради.

Шу йўл билан Президент ваколатларининг ижроия-бошқарув фаолияти билан мустаҳкам боғлиқ бўлиши, бу фаолиятни ҳукумат бошлиғи назорат қилиши таъминланади. Айни шу ерда, президент кенгашида, афтидан, СССР халқ депутатларининг Съезди маъқуллаган иқтисодий программани амалга оширишнинг энг муҳим масалалари муҳокама қилинади, мазкур программа амалга оширилиши тўхтаб қолмаслигига, барча даражаларда кадрлар масъулияти сустлигига қатъиян барҳам берилишига қаратилган тадбирлар кўрилади. Айни президент кенгаши ҳокимиятнинг олий ваколатли органлари белгилаб берадиган ташқи сиёсий йўлни, социалистик ғалабалар мустаҳкам ҳимоя қилинишини таъминлашга оид барча ишларни амалга оширишнинг асосий ташкилотчиси бўлади.

Депутат ўртоқлар, шуни эслатиб ўтишни истардимки, ҳокимият олий бўғинини ислоҳ қилишнинг дастлабки босқичидаёқ жамоат доираларида ва илмий адабиётда, газета ва журналларда Президент лавозимини таъсис этиш тўғрисида ва унга бериладиган ваколатлар ҳақида қизғин мунозаралар олиб борилди. Ҳозир эса кўпгина депутатлар, сиёсатчилар, ҳуқуқшунослар бундай лавозимни қўллаб-қувватлаб, давлатнинг олий мансабдори масалан, халқ депутатлари Съездларини ва сессияларни тайёрлашга раҳбарлик билан, парламентда раислик қилиш билан боғлиқ кундалик вазифаларни бажармаслиги лозим эканлигига эътиборни қаратмоқдалар. Ана шу барча мунозараларнинг кўпгина жиҳатлари қўлингиздаги қонун лойиҳасига асос бўлди. Лойиҳани СССР халқ депутатлари группаси етакчи ҳуқуқшунос олимлар ва бошқа мутахассисларнинг фаол иштирокида тайёрлади. Лойиҳани икки марта СССР Олий Совети Президиуми кўриб чиқди, у СССР Олий Совети палаталари доимий комиссиялари ва комитетларининг мажлисларида ҳар томонлама муҳокама қилинди. Президент лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги таклифни СССР Олий Совети аъзоларининг кўпчилиги қўллаб-қувватлади. Олий Совет эндиликда Съездга тақдим этилган қонун лойиҳасини асос сифатида қабул қилди. Дастлабки лойиҳага кўпгина ҳолларда СССР халқ депутатлари асосий ташаббускорлари бўлган тузатишлар ва қўшимчаларнинг катта қисми киритилди.

Бу ерда тақдим этилган лойиҳанинг қайси қоидаларини алоҳида таъкидлашни истардик? Сизлар, эҳтимол, Президентга СССР Конституциясининг махсус бобини бағишлаш кўзда тутилаётганига эътибор берган бўлсангиз керак. Унда Президентни сайлаш тартиби, унинг ваколатлари ва масъулияти, бошқа давлат органлари билан ўзаро муносабати белгилаб берилади. СССР Президенти давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий органларининг мустаҳкам ҳамжиҳатлигини таъминлашга, ички ва ташқи сиёсатни амалга оширишни ягона ўзанга бирлаштиришга даъват этилганлиги ана шу ваколатларнинг негизини ташкил этади. Совет Президентининг бундай мувофиқлаштирувчи фаолияти унинг энг асосий вазифаларидан бири бўлади ва бу эса, яна бир бор такрор айтаманки, бутун давлатимизнинг иш усуллари самарадорлигини анча оширади.

Совет гражданларининг ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш — Президентнинг биринчи даражали вазифаларидандир. Президент ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар суверенитетини, мамлакат хавфсизлиги ва территориал бутунлигини муҳофаза қилишга, миллий давлат тузуми принципларини рўёбга чиқаришга доир зарур чораларни кўриши шарт. Президент мамлакат ичкарисида ва халқаро муносабатларда ССР Иттифоқининг вакилидир.

СССР Президентининг асосий вазифалари лойиҳанинг 127³-моддасида белгилаб берилган. У ана шу вазифаларнинг ҳар бирини бажариш учун тегишли ваколатларга, жумладан қонун чиқариш ҳуқуқига эга бўлади. Президент ана шу ҳуқуқга асосланиб, қонун чиқариш жараёнига фаол таъсир кўрсатиши, иқтисодий ислоҳотни амалга ошириш соҳасида қонун ҳужжатлари қабул қилинишинигина эмас, шу билан бирга ҳамма жойда ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш учун, пинҳона иқтисодиётнинг сурбет бошлиқларига, чайқовчиларга, порахўрларга ва бошқа жиноятчи унсурларга қарши курашни жадаллаштириши мумкин.

СССР Президентига жаҳон практикасида «тақиқлаш ҳуқуқи» сифатида маълум бўлган алоҳида ҳуқуқ бериш мўлжалланмоқда. Мазкур ҳуқуққа мувофиқ Президент СССР Олий Совети қабул қилган қонунга имзо чекмаслиги ва уни икки ҳафталик муддат ичида ўз эътирозлари билан такрорий муҳокама қилиб, овозга қўйиш учун қайтариб юбориши мумкин. Президент тақиқлашига йўл қўймаслик учун СССР Олий Совети илгари ўзи палаталарнинг ҳар бирида кўпчилик бўлиб, овозларнинг учдан икки қисми ёқлаб қабул қилган қарорни тасдиқлаши талаб қилинади. Агар бу содир бўлса, Президент қонунни ё имзолайди ёки масалани СССР халқ депутатлари Съездига кўриб чиқиш учун тақдим қилиши мумкин.

Президентнинг давлат ҳокимияти олий бўғинларидаги турли тузулмалар ўртасидаги можароларни бартараф этишдаги иштироки — биз учун янги масаладир. Агар мисол учун, Иттифоқ Совети билан Миллатлар Совети ўртасида оддий тартибда бартараф этиб бўлмайдиган ихтилофлар вужудга келса, Президент мақбул қарорни ишлаб чиқиш мақсадида баҳсли масалани кўриб чиқиш ваколатига эга бўлади. Агар бунда давлат ҳокимияти олий органларининг нормал фаолиятида ва бошқарувда бузилишлар хавфи аён бўлиб қолса, Президент халқ депутатлари Съездига янги составда Олий Совет сайланиши тўғрисидаги таклифни киритишга ҳақлидир. Бу хилдаги ваколатлар — дарвоқе, бундай ваколатлар жаҳон парламент практикасида ҳам бор — олий давлат раҳбариятининг барқарорлиги ва самарадорлигини таъминлашга қаратилган.

Гражданлар ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя қилиш кафолати бўлиб майдонга чиқадиган Президент ҳукумат қарорлари конституция нормаларига тўғри келмаса уларнинг амал қилишини тўхтатиб қўя олади, тегишли республика органлари билан кўриб чиққанидан сўнг айрим жойларда фавқулодда ҳолатни жорий эта олади, шунингдек СССР ҳимояси ва унинг гражданлари хавфсизлиги манфаатлари йўлида муваққат Президент идорасини жорий эта олади. Бунда фавқулодда ҳолат режими ва муваққат Президент бошқаруви махсус қонун билан йўлга қўйилиши кўзда тутилади. Бутун мамлакатда фавқулодда ҳолатни жорий этишга келганда, шуни айтиш керакки, бу ҳуқуқ бутунлай СССР Олий Совети ихтиёрида қолади.

Президентлик ваколатининг бошқа гуруҳи иттифоқдош давлат идораларини тузишга, олий мансабдор шахсларни сайлаш, тайинлаш ёки тасдиқлаш учун мазкур мансабларга номзодларни кўрсатишга тааллуқлидир. Президент СССР Министрлар Совети Раиси, СССР Халқ назорати комитетининг раиси, СССР Олий судининг раиси, СССР Бош прокурори, СССР Бош давлат ҳакеми лавозимларига номзодларни Олий Советга тақдим этади. Мазкур мансабдор шахсларнинг СССР Олий Совети ва Съезди томонидан вазифаларидан озод этилиши ҳам Президентнинг тавсияси билан амалга оширилиши кўзда тутилади. СССР Олий Совети олдига истеъфо тўғрисидаги ёки Министрлар Совети истеъфосини қабул қилиш ҳақидаги масалани қўйиш унинг ваколатига тегишлидир. Президент зиммасига халқ депутатлари Съездига СССР Конституцион назорат комитетининг шахсий состави тўғрисидаги таклифларни тақдим этиш вазифаси юкланади.

Совет Президентига мамлакат мудофааси ва хавфсизлиги соҳасида етакчи роль ажратилади. У ўз лавозимига кўра Қуролли Кучларнинг Олий бош қўмондони ҳисобланади; Совет Иттифоқига ҳужум бўлган тақдирда уруш ҳолатини эълон қилади ва мазкур масалани зудлик билан СССР Олий Советига кўриб чиқиш учун тақдим этади; ялпи ёки қисман сафарбарликни эълон қилади; Армия ва Флотнинг олий қўмондонлигини тайинлайди ва алмаштиради; олий ҳарбий унвонларни беради; ҳарбий трибуналларнинг ҳакамларини тайинлайди. Президентга одатда давлат бошлиғига хос бўлган бир қанча бошқа ваколатларни ҳам бериш таклиф этилади. Булар — орден ва медаллар билан мукофотлаш, Иттифоқ фахрий унвонларини бериш, гражданлик ва афв этиш масалаларини ҳал қилишдан иборат.

Шундай қилиб, СССР Президентига етарлича кенг ҳуқуқлар берилади. Лекин бунда олий нуфузли органлар ва Конституцион назорат комитети томонидан унинг фаолиятини бағоят самарали назорат қилиш механизми ҳам яратилади.

Ўз-ўзидан равшанки, марказий ҳокимият структурасида белгиланаётган ўзгартишлар натижасида СССР Олий Совети ҳозирги Президиумининг вазифалари ва ваколатлари тубдан ўзгаради. Президиум энди Президентга хос масалалар билан шуғулланмай, балки ўз диққат-эътиборини Съезд ҳамда СССР Олий Совети ишини ташкил этишга қаратади. Президиум таркиби ҳам аниқланмоқда. Унга СССР Олий Советининг Раиси, палаталарнинг раҳбарлари, уларнинг ўринбосарлари, комитетларнинг ва палаталар доимий комиссияларининг раислари киради. Иттифоқдош республикаларнинг Президиумдаги ваколати принципи сақланиб қолади, уларнинг ҳар биридан ва таклифига кўра Президиумга биттадан СССР халқ депутати киритилади.

СССР халқ депутатлари учинчи Съезди кўриб чиқиши учун тақдим этилаётган қонунлари лойиҳаларининг ниҳоятда ихчамлаштирилган мазмунининг баёни ана шундай, депутат ўртоқлар.

Айтилганларга хулоса ясаб, қуйидагиларни таъкидлашни истардим.

Ҳозирги кунда мамлакатимиз турмушидаги мураккаб, новаторлик қайта ўзгартишлар билан банд бўлиб, биз кўпинча содир бўлаётган воқеаларга ташқаридан, тарихий истиқбол мавқеида туриб назар ташлашга улгурмаяпмиз. Ҳар қалай, бунга уриниб кўрсак, ўтган беш йил мобайнида жамиятимизда жуда катта ўзгаришлар содир бўлганлиги аён бўлади. Ҳа, улар турличадир, ҳар доим ҳам ижобий баҳоланавермайди. Лекин бу ўзгаришлар ўз моҳиятига кўра, илғор бўлиб, энди уларни муқаррар, деб айтиш мумкин.

Янгиланган ижтимоий-иқтисодий ва давлат тузуми вужудга келмоқда, давлат ҳокимиятининг янги муассасалари таркиб топмоқда. Тўғри, уларни маромига етказишга ва эҳтимол, қайтадан тузишга тўғри келар. Лекин депутатларимиздан бири тўғри айтганидек, ҳеч қандай меҳрибон амаки янгиланган социализмни бизга «қуриб» бермайди. Биз уни ўз қўлларимиз билан барпо этишимиз керак. Бу Советларни янгилашга ҳам, нуфузли демократиянинг замонавий шаклларини яратишга ҳам, президентлик демократик муассасасини республика кенгашларининг таркибига уйғун равишда киритишга ҳам тўла тааллуқлидир.

СССР халқ депутатлари Съездига таклиф этилаётган партия тўғрисидаги, мулкчилик ҳақидаги, президент лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги Конституция қоидаларининг ўзгартирилиши тўғридан-тўғри ва бевосита мазкур жараённи ривожлантириш билан боғлиқдир. Бу қоидалар сиёсий ва иқтисодий ислоҳотнинг бундан буён ҳам давом этиши, жамият турмушини янгилашга оид барча ишлардан иборат умумий мақсадни кўзлайди. Съездимиз ана шу катта ўзгаришларнинг конституцион-ҳуқуқий негизини белгилашга тўғри келади. Бу жуда муҳим. Лекин бу ишнинг бошланиши, холос.

Конституциянинг йўл-йўриқлари жонли воқеликка айланиши керак. Бунинг учун эса мамлакат бўлажак Президентинингина эмас, барча депутатларимизнинг жадал куч-ғайратлари ҳам талаб қилинади. Янги Президентга, энг аввало, СССР халқ депутатлари ғоят хайрихоҳлик билан мадад беришлари зарур. Республикаларда ва жойларда Советларнинг, барча давлат идораларининг фаол иши ҳам зарур. Ҳеч истисносиз барча ижтимоий-сиёсий ташкилотларнинг, оммавий бирлашмалар ва ҳаракатларнинг давлатни бошқаришда, унинг механизми нормал ишлашини таъминлашда бевосита иштироки талаб қилинади. Ҳозирги кунда бизга четдан митинг офатларию танқидий момақалдироқлар эмас, балки мураккаб, кундалик бошқарув ишига айнан амалий ёрдам ҳаводек зарур.

Мулкчилик тўғрисидаги, ердан фойдаланиш ҳақидаги янги конституция нормалари ҳам ўз-ўзидан амал қилавермайди. Меҳнат коллективлари, колхозлар ва бошқа кооператив бирлашмалари, ижарачилар, миллионлаб меҳнаткашлар уларга таяниб, иш кўриши керак. Бу ниҳоятда мураккаб, бағоят оғир ўзгартишларни — инсон тафаккурини ўзгартиришни, таркиб топган қарашлар ва одатларни, баъзан эса барча янги нарсаларга зўр бериб, қаршилик кўрсатишларни енгиб ўтишни талаб қилади. Чунки янгилик осойишталикда дунёга келмайди. У ҳаракатда вужудга келади.

Давлат ҳокимиятининг барча даражалардаги самарадорлиги, қонунларни сўзсиз ижро этиш, қаттиқ интизом ва ижтимоий адолат ҳозирги кунда ялпи талабга айланди. Халқ мамлакатнинг иқтисодий аҳволи қоғозда эмас, амалда ўзгартирилишига доир қатъий чора-тадбирларни кутмоқда, тартиб ўрнатилиши, гражданларнинг осойишталиги ва хавфсизлиги таъминланиши борасида маъмурларнинг фаол ҳаракатларини кутмоқда. Буларнинг ҳаммасига марказ билан жойларнинг кўч-ғайратини бирлаштириб, миллионлаб кишиларнинг жипслашуви ва бирлашуви билангина эришиш мумкин.

Ўртоқлар, мамлакатимиз олдида турган мураккаб вазифаларни амалга оширишда бизга ҳеч қачон ҳозиргидек изчиллик, қатъийлик ва саботлилик талаб қилинмаган эди. Бу вазифаларни муваффақиятли ҳал этиш учун барча ишларни қиламиз, деб ишонч билдиришга рухсат этгайсизлар.

СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи Съезди

ХАЛҚ ҲОКИМИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ УЧУН

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Нотиқ президентлик жорий этилишининг шартлари орасида суверен давлатларнинг янги иттифоқ шартномаси тузилиши, ижроия ҳокимиятга аниқ-равшан юзма-юз бўла оладиган ваколатли Олий Совет тузилиши, Президентни теппа-тенг бевосита умумий овоз бериш йўли билан сайлаш, кўп партияли сайлов ўтказиш, яъни аниқ-равшан уюшган оппозицияни вужудга келтириш, матбуот эркинлигини таъминлаш каби шартлар борлигини айтди.

Президентлик тўғрисидаги масала ҳозирги раҳбарият сиёсати мағлубиятга учраётган танг даврда ҳал этилмоқда, деб сўзида давом этди депутат. Тақдим этилаётган усул куч ишлатишга, фавқулодда ҳолатга таяниш демакдир. «Доҳий ва давлатимиз асосчиси» оммавий зўравонлик ва террорни, қонунсизликни давлат сиёсати даражасига кўтариш принципини бизга мерос қилиб қолдирган. Ҳозир бизга худди шу нарсани анъанага кўра давом эттириш таклиф этилмоқда.

Депутат **Н. И. Дементейнинг** фикрига қараганда, муҳокама қилинаётган СССР Президенти лавозимини тасдиқлаш тўғрисидаги Қонун лойиҳасига мамлакатимизда ҳокимиятда пайдо бўлган ўзига хос бўшлиқни тугатишнинг кафолати сифатида қараш мумкин. Зотан, бугунги кунда ана шу бўшлиқни анархия, қонунсизлик ва ўзбошимчалик тарафдорлари тўлдирмоқдалар. Нотиқ мамлакатда Президент муассасасини жорий этиш ғоясини қувватлади, айни вақтда лойиҳанинг айрим моддалари юзасидан ўз мулоҳазаларини айтди.

Нутқда у ёки бу регионда мураккаб, ёхуд, ҳатто фавқулодда ҳолат юзага келган тақдирда кечиктирмасдан қатъий чоралар кўрилиши лозимлиги таъкидланди, лекин бундай чораларни ҳозирча қонун чиқарувчилар ҳам, ижроия ҳокимият ҳам амалга оширмаяпти. Депутат СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги Қонунни қабул қилиш ва СССР Конституциясига тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритишни таклиф этди.

Депутат **А. С. Елисеев** президентлик ҳокимиятини имкони борича тезроқ таъсис этиш кераклигини айтди. Икки далил: ижрочилик ҳокимиятини кучайтириш зарурлиги ва мамлакат раҳбарининг халқ олдидаги шахсий масъулиятини ошириш мана шу қарор кераклигидан далолат беради, деди у. Шу билан бирга нотиқ президент идора усули тўғрисидаги масала юзасидан қарор қабул этилгунга қадар СССР Конституциясининг 6 ва 7-моддалари муаммосини ҳал этишни таклиф қилди, унинг фикрича, бу моддаларнинг ҳозирги тарзда сақланиб қолиши замирида раҳбарликнинг якка ҳокимлик усулларига қайтиши доимий хавфи бор.

Партия органлари давлат вазифаларини ҳал этишга аралашмаслиги шароитида кўз олдимизда ҳокимият эгасиз бўлиб қолаяпти, биз мана шу бўшлиқни дарҳол тўлдиришимиз керак, масалани пайсалга солиб бўлмайди, деб таъкидлади нотиқ. Биз ҳозирнинг ўзидаёқ давлат идора структурасининг ўзи билан аввалги режим қайта тикланиши эҳтимолини истисно этишимиз керак.

Нотиқ президент лавозими таъсис этилиши муносабати билан СССР Конституциясига киритиладиган ўзгартишлар лойиҳаси хусусида бир қанча мулоҳазалар айтди.

Қайта қуришнинг яхши ишлари мустаҳкам давлат структураларига ва самарали ҳокимият тартиб-қоидасига таянмас экан, муваффақият қозона олмайди. Депутат **В. И. Воротников** шу фикрни ривожлантириб, демократиянинг ривожини давлат ўзагини мустаҳкамлаш, интизомни кучайтириш, сиёсий онг даражасини ошириш билан бевосита алоқадор эканини мантиқий равишда асослаб берди. Ҳозир эса, чамаси, тескари жараёнлар содир бўлмоқда: жамиятда, ижтимоий ва иқтисодий соҳаларда салбий тенденциялар кучайиб боряпти, деб уқтирди нотиқ. Шу боисдан ҳам марказий ҳокимиятни мустаҳкамлаш, унга сиёсий турмуш шакллари тобора хилма-хил бўлиб бораётган шароитда ижтимоий ўзгариш жараёнларини ўз вақтида ва аниқ йўлга солиб, назорат қилиб туриш имконини берадиган ҳуқуқларни бериб қўйиш жуда зарурдир.

Шу муносабат билан КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси Коммунистик партия кўтариб чиққан ташаббусга эътиборни қаратди. Коммунистик партия энди давлат фаолиятида ўз иштироки шаклларини қайтадан кўриб чиқмоқда.

Ю. Н. Афанасьев нутқидаги оппозиция зарурлиги тўғрисида айтилган фикрга тўхталиб, депутат мана шундай оппозиция ҳозирнинг ўзидаёқ мавжудлигини айтиб ўтди. Гап фақат унинг тегишли қонуний шаклларга кириши ҳақида бораяпти. Сирасини айтганда, Коммунистик партиядан чиқиб, ўз ташкилотларини тузишга ҳеч ким халақит бераётгани йўқ-ку. СССР Конституциясининг 6 ва 7-моддалари хусусидаги таклифлар, аслида, ҳозир мана шуни назарда тутади. Айтилган ҳақоратомуз хуружлар эса нотиқнинг виждонига ҳавола, деб хулоса қилди депутат.

РСФСР Олий Совети Президиумининг Раиси мамлакатимизда битта марказий ҳокимият ва шунга мувофиқ равишда, битта президентлик лавозими бўлсин, деган фикрни айтди.

Шундан кейин съездда Таҳрир комиссияси тузилди.

Жамиятнинг бир қисми, деди депутат **Г. Г. Гумбаридзе,** президентлик ҳокимиятини жамиятни бошқаришнинг шахсий моделига қайтиш деб билмоқда. Аниқ бир шахс ҳақида гап борганида номзодни биз унга бермоқчи бўлган ҳуқуқлар билан таққослаш мумкин. Республика жамоатчилиги мамлакатда М. С. Горбачев раҳбарлигида ўтказилаётган демократик ўзгартишларни якдиллик билан қўллаб-қувватламоқда. Шу билан бирга президентлик бошқарувининг жорий этилишини аниқ бир шахс билан боғлаб бўлмайди.

Депутатнинг фикрича, Қонун лойиҳасида СССР — суверен давлатлар иттифоқи эканлиги дуруст эътиборга олинмаган, миллатлараро муносабатларнинг бутун мураккаблиги ҳисобга киритилмаган. Жамиятнинг унитар давлатга қайтишига йўл қўймаслик истаги табиий. Бунинг учун президентлик фаолияти устидан парламент томонидангина эмас, балки, эҳтимол, аввало айниқса иттифоқ шартномасига риоя этиш борасида федерация кенгаши томонидан коллегиал назоратнинг самарали дастурини вужудга келтириш керак.

Қайта қуриш ва демократиялаш, деди Грузия ССР Олий Совети Президиумининг Раиси, иттифоқдош республикаларнинг ҳақиқий давлатчиликка эга бўлиши учун янги истиқболлар очди. Бироқ айни шу нуқтаи назардан Қонун лойиҳаси муайян шубҳа-гумонларни келтириб чиқармоқда. Бу эса жиддий танқидий мулоҳазаларга сабаб бўлди, Грузия ССР Олий Советининг навбатдан ташқари сессиясида шу мулоҳазалар тасдиқланди. Депутатнинг фикрича, ҳар бир иттифоқдош республика кенг ваколатларга эга бўлган ўз президентини сайлаш ҳуқуқини олиши керак. Бироқ афсуски, қонун лойиҳасида бу нарса кўзда тутилмаган.

СССР Президенти лавозимини жорий этиш тўғрисидаги қарорни мамлакатимиздаги демократик ўзгаришлар мантиқи тақозо этмоқда, деб таъкидлади депутат **В. И. Мироненко.** Биз янги Конституцияни ишлаб чиқиш ва қабул этишни орқага суриб, ҳозирнинг ўзидаёқ хатоларга йўл қўйдик. Янги иттифоқ шартномасининг тузилиши ҳам кечикмоқда. Энди эса ҳал қилувчи пайтда тўхтаб қолиш ярамайди.

Съездда ўзидан аввал айтилган далил-исботларга нотиқ президент идора усулини ёқловчи яна бир қанча мулоҳазаларни қўшди. Жумладан, деди у, президентлик ҳокимияти ғоясини ҳимоя қилганда ижрочилик ҳокимиятини кучайтиришга зўр бермаслик керак. Унинг фикрича, президентлик идора усулини жорий қилишнинг мақсадга мувофиқлиги умумий истиқбол мулоҳазалари важидан ҳам, демократик ўзгаришларни чуқурлаштириш ва жадаллаштириш важидан ҳам ўринлидир.

Нотиқ Президентнинг умумхалқ томонидан сайланиши астойдил тарафдори эканлигини айтгач, ҳозир таклиф қилинаётган истисно — биринчи гал Президентни айни Съездда сайлаш тўғрисидаги таклиф бу қоиданинг жиддий ва муҳим акси бўлмайдими, деган масала устида ўйлаб кўришни таклиф қилди. Бу ҳолда, деди у, халқ депутатлари Съезди мазкур қарорни қабул этишга ҳам, шунингдек Қонунда писанда қилинган ҳолларда шу қарорни бекор қилишга ҳам ҳақли бўлганлиги сабабли президентлик ҳокимиятининг роли бошқа муассасаларга зарар етказган тарзда ҳаддан ташқари ошиб кетмаслигининг кафолати бўла олади.

Жаҳондаги энг инсонпарвар мукофот машҳур олим Нобель номи билан аталади. Депутат **И. В. Дорохов** шу олимнинг «Ҳар қандай демократия разиллар диктатураси билан тугайди» деган сўзларини тилга олар экан, бу сўзлар мамлакатимиз учун башорат бўлмаслигига умид билдирди. Ҳозир, деб таъкидлади у, қайта қуриш жараёнларига догматик кучларгина эмас, экстремист кучлар ҳам қарши турибдилар. Улар жамоатчилик норозилигидан фойдаланиб, аввало норасмий раҳбарликни, шундан кейин эса расмий раҳбарликни ҳам қўлга киритишга интилмоқдалар. Экстремизм гоҳо сўл, гоҳо ўнг ибора билан оломонни эргаштиришга ҳаракат қилиб, ялтироқ шуҳратпарастлик либосида майдонга чиқмоқда. Экстремистлар жамиятимизни бўлиб ташлашга уринмоқдалар. Биринчи ва иккинчи сайлов кампаниялари чоғида ана шундай кайфиятлар намоён бўлди.

Ким тартиб ўрнатиши мумкин? Нотиқ шу саволга жавоб берар экан, президентлик ҳокимиятини жорий этиш зарурлигига батафсил тўхталди. Президент лавозимини таъсис этишда биз шошма-шошарлик қилаётганимиз йўқ, балки орқада қолмоқдамиз, деб уқтирди у. Депутат лойиҳанинг асосий қоидаларини тўлдиришни таклиф этар экан, ҳадеб мажлис қилавермайлик, ишлаш керак, деб даъват этди.

Депутат **Н. П. Шмелев** мамлакатда президентлик ҳокимияти ўрнатилишини қатъият билан қўллаб-қувватлади. Мураккаб, кўп миллатли мамлакатда, деди у, бутун халқ сайлаган олий ҳакам керак. Биз иқтисодиётда, яъни энг қалтис соҳада қатъият, сиёсий ирода ва ҳокимият йўқлигини тобора кўпроқ ҳис этмоқдамиз, ҳолбуки, худди шу иқтисодиётда янги даврда йўл қўйилган хатолар таъсирида емирилиш жараёни бораяпти. Аччиқ ҳақиқатни айтиб қўяқолайлик: биз иқтисодиётда ақли норасолар хонадонини бунёд этдик ва шу хонадон қонунларига кўра яшаб келмоқдамиз. Соғлом ақл-идрок, нормал иқтисодий қонунларга қайтмас эканмиз, тангликдан чиқа олмаймиз.

Олим илгариги Съездда қабул қилинган ҳукумат программасини танқид қилиб, мазкур программани қатъиятсиз ва чала-ярим программа деб атади. Ўзига мушкуллик билан йўл очиб бораётган иқтисодий турмушнинг янги шаклларига кенг майдон очиб бериш керак. Озиқ-овқат развёрсткасидан озиқ-овқат солиғига ўтиш, ҳолдан тойган хўжаликларни сунъий тарзда қўллаб-қувватлашга барҳам бериш, қишлоқни крепостнойликнинг барча асоратларидан озод қилиш учун Президентнинг жасорати ва обрўси зарур. Депутат кооперация, мулкка нисбатан ҳукумат тутаётган йўлни беқарор йўл деб ҳисоблаб, бунга қўшилмаганлигини айтди. Гарчи олқишланмаётган бўлса ҳам, аммо зарур бўлган тадбирларсиз, нарх ва молиянинг ислоҳотисиз бизнинг қўлимиз калта бўлиб қолади, деди пировардида нотиқ. Президентлик дадил ёндашувни намоён этади, деб умид қиламан.

Депутат **М. И. Иброҳимов** съездда сўзга чиқиб, СССРда президентлик лавозимини таъсис этишни ва шу масала хусусидаги Қонун лойиҳасининг асосий моддаларини маъқуллаган нотиқларни қўллаб-қувватлади. Мамлакат қайта қуриш йўлидан ўз ҳаракатида муҳим маррага яқинлашиб келди, деди у. Партия ҳокимиятни Советларга бериши реалликка айланмоқда, кенг омма сиёсат майдонига тобора кўпроқ жалб этилаяпти. Лекин бошқа ҳоллар ҳам кўриниб қолди. Бузғунчи кучларнинг мамлакат ҳаёти нормал маромига рахна солиш, одамларда ишончсизлик ва қўрқув туйғусини қўзғатишга қаратилган уринишлари тез-тез бўлиб турибди.

Мамлакат Президенти лавозимининг таъсис этилиши, — деб таъкидлади нотиқ, ҳокимият обрўсини жумладан ижроия ҳокимият обрўсини ошириш йўлидаги муҳим тадбирдир. Ушбу тадбир қайта қуриш жараёнларини жадаллаштиради, иқтисодиётни ривожлантириш, демократиялаш ва жамиятни инсонпарварлаштиришда катта одим бўлади. Қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятининг ажралиши ҳам қўшимча омилга эга бўлади.

Депутатнинг фикрича, тақдим этилган Қонун лойиҳасининг айрим қоидаларига аниқлик киритилиши керак. Федерация кенгаши ва Президент кенгаши фаолиятининг ваколати, тартиби ва шаклларини белгилашга синчковлик билан ёндашиш зарур.

Депутат **С. Я. Батишевнинг** фикрича, президентлик мамлакатда давлат бошқаруви нуфузини шак-шубҳасиз кўтаради. Олий Совет Раиси ҳозир амалда реал ҳокимиятга эга эмас.

Нотиқ ҳозир таркиб топган ҳокимият структураси ҳақида гапирар экан, унинг ўз вазифасига ноқобиллиги ва зиддиятлилигини уқтириб ўтди. Масалан, Олий Совет ҳам, халқ депутатлари съезди ҳам Қонун чиқариш фаолияти билан шуғулланмоқда. Айни вақтда бугун таклиф этилаётган президентлик бошқаруви ҳам таркиб топган структурани дурустроқ соддалаштирмайди, деб ҳисобламоқда нотиқ. Аксинча, қўшимча тарзда Президент лавозими, федерация кенгаши, президентлик кенгашини тасдиқлаш мўлжалланмоқда. Структураларни тузишга тузиб қўйиб, кейинчалик улардан осонлик билан воз кечишга нега энди бунчалик ихлос қўйган эканмиз? — деб савол берди нотиқ. Олимнинг фикрича, тоталитаризм асоратларидан ишончли кафолатлар бўлиши учун президентлик ҳокимияти дастурига аниқлик киритилиши керак.

Президент бошқарувини жорий этиш — мамлакатдаги танг аҳвол сабабли кўрилган фавқулодда чорадир деган мулоҳазаларда ҳақиқат бор, деди депутат **В. А. Медведев.** Бу тадбир салбий жараёнлар авж олиб кетишининг олдини олишга қаратилган катта долзарб сиёсий қарорлар қабул қилиниши учун зарурдир. Ҳозирнинг ўзидаёқ ҳокимиятнинг фалажлиги деб ном олган бошқарувдаги тартибсизлик ва мўртликдан холи бўлиш зарур.

КПСС Марказий Комитетининг секретари қуйидагиларни таъкидлади: съездда икки масала, яъни президентликнинг жорий этилиши ҳамда Конституциянинг 6-7-моддаларини ўзгартириш тўғрисидаги масалалар бир вақтнинг ўзида муҳокама қилинаётганлиги тасодифий ҳол эмас. Башарти кучли ва ишга қодир президентлик ҳокимияти бунёд этилмаса, партиянинг ўзининг ҳозирги вазифаларидан воз кечиши бебошликка олиб келиши мумкин.

Нотиқ, партия юқоридаги парламент фаолияти билан чекланиши ва ҳатто ўзини ўзи тарқатиб юбориши лозим, деб ҳисоблаётган кишилар фикрига қўшилмаётганлигини айтиб қуйидагиларни таъкидлади: ҳокимиятни партиядан давлатга бериш — тактикавий йўл бўлмасдан, балки КПСС раҳбариятининг бош йўлидир. Партия интизоми партия раҳбари бўлган Президентнинг оёқ-қўлини чандиб ташлайди, деб хавотирланишга ҳам ҳожат бўлмаса керак деб уқтирди нотиқ. КПСС Марказий Комитети секретарининг шунга ишончи комилки, партия раҳбари ва давлат бошлиғи лавозимларининг қўшилиши мақсадга мувофиқгина бўлиб қолмасдан ҳозирги шароитда зарур ҳамдир.

Нотиқ ўз сўзининг охирида партияни танқид қилувчилар хулқ-атворидаги хусусиятга эътиборни қаратди: улар яқиндагина зўр бериб президентликни маъқуллашаётган эди. Бугун эса худди шундай зўр бериб, бу ғояни рад этмоқдалар. Унинг фикрича, бу ғалати жумбоқ КПСС мухолифлари қўлида амалий дастур йўқлигидан далолат бериб турибди.

Депутат **В. И. Гольданский** дарҳол ўз нутқининг йўналишини белгилаб олди: М. С. Горбачевни назарда тутиб, СССРда президентлик лавозимини таъсис этиш ҳақида гапирмоқчиман. Мен Михаил Сергеевични ҳозирги вақтда якка-ягона ҳақиқий номзод деб ҳисоблайман.

Президентлик тўғрисидаги Қонунни фавқулодда етилган қонун десак камлик қилади, эндиликда бу қонун долзарблиги жиҳатидан етилиб, бироз ўтиб ҳам кетди, бунга шак-шубҳа йўқ, деб уқтирди нотиқ. Президентни ялпи тенг ва бевосита сайлов ҳуқуқи асосида (бундан буён шундай қилиш таклиф этилмоқда) сайлаш яхшироқ бўлур эди, албатта. Лекин ҳозир бунинг учун фурсат йўқ. Чунки ҳозир гап оромгоҳда даволаниш ҳақида эмас, дард хуруж қилиб турган вақтда шошилинч ёрдам кўрсатиш ҳақида бораяпти, деди депутат.

Президентлик лавозимининг жорий этилишини, гўё, Горбачев мутлақ шахсий ҳокимиятга интилаётгани тақозо этган, деган фаразларни нотиқ бемаъни гап деб атади. Эски мезонларга қараб айтадиган бўлсак, бундан беш йил муқаддам, у партия Марказий Комитетининг Бош секретари бўлганида, шу ҳокимиятни олган эди. Шу йиллар мобайнида у бутун куч-ғайратини маъмурий бюрократик системани бузиб ташлашга сарфлади. Мазкур системада эса партиянинг «катталари» мамлакатнинг тўла қонли хўжайинлари эдилар; эндиликда эса М. С. Горбачев, янги лавозимга чиқиб, гўё ҳокимиятни ўз қўлига олмоқчи деб ўйлаш тутуруқсизликдир.

Депутат муҳокама қилинаётган Қонун лойиҳасига бир қанча тузатишлар киритишни таклиф этди.

Биз суверен республикалардан ташкил топган иттифоқ давлатида яшаётганимизни унутмаслик керак, деб эслатиб ўтди депутат **Э. Ю. Салаев.** Ижроия ҳокимияти соҳасида уларнинг ҳуқуқларига риоя этиш зарур кафолатлар билан таъминланиши керак. Озарбайжон ССР Фанлар академиясининг президенти худди ана шу нуқтаи назардан Қонун лойиҳасига бир қанча мулоҳазалар ва қўшимчаларни таклиф этди.

Унинг фикрича, Қонун лойиҳаси Президентга қонун лойиҳаларини тақдим этиш соҳасидаги фаолиятида махсус ваколатлар беради. Депутатнинг фикрича, таклиф этилаётган дастур асоссиз тарзда совет парламентининг мавқеини туширади.

Ҳарбий ёки фавқулодда ҳолат эълон қилиниши билан боғлиқ бандни яна ҳам аниқроқ ифодалаш керак, деб уқтирди депутат.

Бокуда фавқулодда ҳолат жорий этиш тўғрисидаги масалани Озарбайжон ССР Олий Совети Президиуми кўриб чиқмаганлигига таяниб, нотиқ Қонун лойиҳасига, СССР Президенти тегишли иттифоқдош республика Олий Советининг розилиги билан фавқулодда ҳолат эълон қилади, деб аниқ-равшан ёзиб қўйишни талаб қилди. Янгиланган иттифоқ шартномаси зарур. ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар вазифаларини янгитдан аниқ-равшан белгилаб қўйиш лозим, деди сўзининг охирида депутат. Ана шу таг-заминли масалалар ҳал этилгандан кейингина, биз СССР Президентига қайси вазифаларни ишониб топширишимиз, унинг фаолиятини, якка бошчилигини қай йўсинда чеклашимиз ҳақида жиддий гапириш мумкин.

Депутат **А. И. Казанник** СССР Президенти лавозимини таъсис этишни маъқуллаб гапирди. Лекин унинг фикрича, таклиф этилган Қонун лойиҳасини тубдан қайта ишлаш зарур. Аввало, ҳокимиятларни аниқ-равшан белгилаб қўйиш зарур. Мазкур депутат ибораси билан айтадиган бўлсак, давлатнинг бирор-бир органи иккинчиси устидан устун бўлмаслиги учун тийиб туриш ва мувозанатни сақлаш системасини мустаҳкамлаш керак.

Шундан кейин Омск давлат университети кафедрасининг доценти муҳокама этилаётган Қонуннинг СССР Президенти ҳуқуқлари ва бурчларига тааллуқли бир қанча моддаларини таҳлил қилди. Унинг бир қанча таклифлари Президентнинг халқ олдидаги масъулиятини талқин этишга тааллуқли бўлди. У Қонуннинг шу қисмини талқин этишда чет эл тажрибасига кенгроқ суянишга даъват этди.

Ўз нутқининг охирида нотиқ бундай деди: Ю. Н. Афанасьев нутқидаги охирги жумла регионлараро гуруҳ аъзоларининг фикрини ифодаламайди. Шу гуруҳ мажлисларида Ленин мероси муҳокама қилинганлигини ва бу меросни қандайдир йўсинда талқин этишга уринганликларини мен эслай олмайман, деди у.

Кун охирлаб қолган эди, шунинг учун ҳам, съезд аҳли бундан буён қандай ишлаши керак, деган масала кўндаланг бўлди. Ҳар хил таклифлар айтилди. Раислик қилувчи, эълон қилинган нотиққа сўз берайлик, 13 март эрталаб эса бундан буёнги ишнинг тартибини белгилайлик, деб тавсия этганида бу ҳаммага маъқул бўлди.

Шундан кейин сўзга чиққан депутат **Е. И. Подолянина** вужудга келган вазият тартиб ўрнатиш, иқтисодиётдаги ишларни яхшилаш учун дарҳол туб қарорлар қабул қилинишини талаб этмоқда, деб таъкидлади. Бундай вазиятда худди Президент ҳокимияти жуда зарурдир.

Колхоз раиси ўзининг кўп йиллик тажрибасига таяниб, хўжалигимизда демократия бор, лекин интизом, масъулият, тартиб ҳам бор деб уқтирди.

Нотиқ, мен депутат, коллектив раҳбари, она сифатида миллатлараро нифоқ сабабли кишилар бошига тушаётган кулфатга ҳамдардман, деб уқтирди, у виждон даъватига қулоқ солиб, давлатда, кўпмиллатли оилада тартиб ўрнатишга чақирди. Агар оила иноқ-тотув бўлмаса, ҳамма озор чекади. Нифоқни истаётган кишилар бошига ҳам кулфат тушади.

Шу билан съезднинг биринчи иш куни якунланди.

(ТАСС).

МАМЛАКАТДА ВА РЕСПУБЛИКАДА ТАРТИБ БЎЛАДИ, ДЕГАН УМИД БИЛАН

Москва, 12 март. ЎзТАГ махсус мухбири А. БАРАНОВ хабар беради:

Кремлнинг Съездлар саройида СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи съезди иш бошлади. Жуда қисқа кун тартиби тасдиқланди: Совет халқ ҳокимияти намояндалари давлат қурилишининг қайта қуриш, ҳозирги тараққиётнинг бутун бориши, яқин орадаги ва олис истиқболлар ўртага қўйган энг муҳим масалаларни ҳал этиш учун мамлакат пойтахтига йиғилдилар. Парламент аъзолари СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартиш ва қўшимчалар киритишлари, давлатимиз тарихида биринчи марта чинакам демократик президентлик ҳокимиятини қонунлаштиришлари ва жорий қилишлари лозим.

Тақдирга дахлдор бўлган мана шу тарихий қарорларни кўриб чиқиш ва қабул этишда Ўзбекистондан СССР халқ депутатлари қилиб сайланган юздан ортиқ вакил ҳам қатнашмоқда. Эрталаб, биринчи мажлис бошланишидан аввал биз республикамиздан келган бир неча халқ вакилига мурожаат этиб, улар ҳозирги съездга қандай умид боғлаётганликлари хусусида битта савол бердик.

Қува ғалла маҳсулотлари комбинатининг директори Раҳматулло Аҳмедов:

— Мамлакатда президентлик ҳокимиятининг таъсис этилиши, ниҳоят, ҳозир ҳаммамизга зарур бўлган тартибни таъминлашга ёрдам беради, деб жуда ишонгим келади. Қаттиқ интизом, мустаҳкам тартиб, пишиқпухталик бўлмаса, бемалол яшаб бўлмайди, иқтисодиётнинг, ижтимоий тараққиётнинг долзарб муаммоларини тузукроқ ҳал этиб бўлмайди. Мен раҳбарлик қилаётган корхонанинг коллективида етти юз киши — 16 миллат вакиллари меҳнат қилмоқдалар. Фарғона водийсидаги воқеалар, шундан кейин республикада пайдо бўлган миллатлараро кескинлик, хайрият, бизнинг коллективимизда маънавий руҳий муҳитга таъсир қилмади — у аввалгидек, ягона, аҳил оила бўлиб меҳнат қилмоқда.

Гулистон тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасининг тикувчиси Гулчеҳра Бекпўлатова:

— Биз — ўзбеклар, тожиклар, татарлар, руслар, украинлар, бошқа кўп миллатларнинг намояндалари ҳамиша бир оиланинг фарзандларидек яшаб, ишлаб келаяпмиз. Аммо кейинги вақтларда сафимиз сийраклашиб қолди — бизда ишлаб турган месхети турклари ишдан бўшаб кетишди. Ҳар қадамда ҳал этилмаган муаммолар. Аммо булар — ҳаммамизга тегишли муаммолар, уларни биз учун ҳеч ким ҳал этиб бермайди, ўзимиз ҳамдам ва ҳамжиҳат бўлиб, бутун кучни бирлаштириб уларни ҳал этишимиз мумкин. Шу мақсадга хизмат қиладиган ҳамма қарорлар ва қонунларни ёқлаб овоз бераман.

Қашқадарё областидаги Куйбишев номли совхоз ишчиси, пахтакор Раъно Жонқувватова:

— Бизнинг бақувват хўжалигимизда асосан ўзбеклар яшаб меҳнат қиладилар, шундай бўлгач, миллатлараро кескинлик ҳақида гапиришнинг ҳожати йўқ. Аммо бундан ҳамма муаммоларимиз ҳал этиб бўлинган, деган маъно чиқадими? Йўқ, бизнинг турмушимизда ҳам, ишимизда ҳам ҳали муаммолар кўп. Пахта учун қўшимча ҳақ жорий этиш, ер участкалари ажратиш масаласида эндигина яхши ишларга қўл урилди... Биз республикада одамлар ўртасидаги муносабатларни кескинлаштиришга, уларнинг осойишта яшаб ишлашига халақит беришга уринаётган кимсаларни қоралаймиз. Биз съездда қабул этадиган қарорлар ҳамма муаммоларни тезроқ ҳал этишга ёрдам беради, мамлакатнинг ҳамма жойларида фароғатли ва бахтли ҳаёт барпо этишга кўмаклашади, деб умид қиламиз.

ЛИТВА ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ

ВИЛЬНЮС. 12 март. (ТАСС мухбири К. Усцила). Бугун Литва Олий Советининг сессиясида СССР Олий Советининг Раиси М. С. Горбачевга мурожаатнома қабул қилинди. Мурожаатномада мустақил Литва давлати тикланганлиги маълум қилиниб, СССР тикланган мустақил Литва Республикасини тан олади, деб умид билдирилган. Литва Республикасининг Олий Совети мазкур мурожаатномани Литва парламенти қарорлари билан боғлиқ масалаларни тартибга солиш юзасидан музокаралар бошлаш хусусида ССР Иттифоқига қилинган расмий таклиф деб ҳисоблашни сўради. СССР билан яхши сиёсий ва иқтисодий муносабатлар ўрнатишга интилиш истагини билдирди.

СССР ҳукуматига ҳам мурожаатнома қабул қилиниб, унда икки томонлама шартномалар асосидаги иқтисодий муносабатлар белгилангунига қадар мавжуд иқтисодий алоқалар ва ўзаро мажбуриятларга амал қилиб туриш таклиф этилди. Олий Совет Литва халқига, шунингдек Литва Республикаси миллий жамоаларига ҳам мурожаатнома қабул қилди.

Литва Олий Советининг бугун маъқулланган Қонун ҳужжатларида «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги СССР Қонуни, шунингдек Литва ССРнинг ҳарбий мажбурият тўғрисидаги Қонунни бузганлик учун жавобгарликни белгилаб берувчи Жиноят кодекси ва маъмурий кодекснинг тегишли моддалари Литвада ўз кучини йўқотганлиги таъкидланган.

Сессия иттифоққа бўйсунувчи корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар мақоми тўғрисидаги масалани муҳокама қилишга киришди.

Иқтисодий мустақиллик: унга эришиш йўллари

● Ўзбекистоннинг иқтисодий мустақиллигига қандай қилиб эришиш мумкин! Мавжуд ишлаб чиқариш қувватлари халқ манфаатларига мувофиқ бўлиши учун нималар қилиш керак! Ўзбекистон ССР Госпланида 12 март куни бўлиб ўтган кенгашда мана шу мураккаб масалаларни ҳал этиш йўллари муҳокама қилинди. Кенгашда олимлар, мутахассислар, марказий иқтисодий идораларнинг ходимлари, жамоат ташкилотларининг вакиллари қатнашдилар.

Республика Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР Госплани раиси Ш. Р. Мирсаидов йиғилган кишилар ҳузурида сўзга чиқиб, совет федерацияси доирасида Ўзбекистоннинг иқтисодий мустақиллигига олиб борадиган асосий стратегик йўналишларни баён этиб берди.

Учта асосий шарт — мустақиллик, ўзини ўзи бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш шартларини бажармай туриб, миллий иқтисодий сиёсатни шакллантириб бўлмайди, суверенитетни таъминлаб бўлмайди. Бу соҳада реал ҳокимиятни халқ депутатлари Советлари қўлига беришдан тортиб, то ишлаб чиқариш ва социал ёрдамчи тармоқларни уйғун равишда ривожлантириш учун ўз даромад манбаларини тасарруф қилиш ҳуқуқигача кўпдан-кўп муаммолар ҳал этилиши лозим.

Кенгашда республика ва ССР Иттифоқи мулкчилиги соҳаларини бир-биридан фарқлаш масалалари муҳокама қилинди. Ўзбекистоннинг миллий бойлиги — ер, ер ости республиканинг давлат мулки бўлиши кераклиги, уларни сотиш мумкин эмаслиги қайд этилди. Мана шундай шароитда Иттифоқ органларининг ҳуқуқ доираси табиий бойликлардан оқилона фойдаланишга оид асосий қоидаларни шартнома негизида республика билан биргаликда ва унинг манфаатларини эътиборга олиб ишлаб чиқиш билан чекланади. Кўпчилик корхоналар ва халқ хўжалик комплекслари республиканинг мулки бўлади. Бу эса унинг иқтисодий мустақиллигини таъминлайди.

Маҳаллий бозор учун ва ўз хом ашёси билан ишлайдиган кўп миқдордаги бирлашма, корхона ва ташкилотларни Иттифоқ қарамоғидан Ўзбекистон ССР ихтиёрига бериш тўғрисида ишлаб чиқилган қоидалар янги иқтисодий сиёсат принципларига тўла-тўкис мувофиқ эканлигини нотиқлар таъкидлаб ўтишди. Структурадаги ўзгаришларни эътиборга олганда, республика хўжалигининг улуши саноатда 80 фоизга, қурилишда эса 90 фоизга етади. Деҳқончилик саноати мажмуасининг, хизмат кўрсатиш соҳаси ва ижтимоий ёрдамчи тармоқларнинг корхоналари ҳамда хўжаликлари амалда тўла-тўкис республика ихтиёрига олиб берилади.

Иқтисодий мустақилликка эришиш соҳасида белгиланаётган тадбирларнинг бутун мажмуи бир қанча вазифаларни ҳал этишни кўзда тутади. Бу эса долзарб ижтимоий масалаларни ҳал этишга ва аввало, халқ фаровонлигини оширишга сарфланадиган маблағларни бир жойга жамлаш имконини беради. Ўзбекистон иқтисодиётини соғломлаштиришга табиий бойликлардан, фан-техника, ишлаб чиқариш ва демография имкониятларидан оқилона фойдаланиш ҳисобига эришиш кўзда тутилмоқда. Ижтимоий ишлаб чиқариш структураси маҳаллий шароитларни ҳамда Иттифоқ ва жаҳон иқтисодиётидаги мавжуд тенденцияларни эътиборга олиб қайта қурилиши табиий.

Ўзбекистонни иқтисодий мустақилликка ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтказиш дастурида янгиланган федерация таркибидаги бошқа республикалар билан сифат жиҳатдан янгича ҳамкорлик назарда тутилади.

Кенгашда республика етказиб бераётган маҳсулотнинг нархини ҳақиқий меҳнат сарфи ҳамда Иттифоқ ва жаҳон бозорида вужудга келаётган талаб асосида белгилаш муаммолари ҳам муҳокама қилинди.

Аҳолини иш билан таъминлашни ошириш ва унинг ижтимоий ҳимояланишини кучайтириш билан боғлиқ бўлган масалалар манфаатдорлик билан ўткир муҳокама қилинди. Экология вазиятини тезроқ соғломлаштириш зарурлиги таъкидланди.

Кенгаш қатнашчилари айтган таклифлар ва хулосалар республиканинг иқтисодий мустақиллигига эришиш йўналишлари, шакллари ва усулларини аниқлаш соҳасида бундан буён қилинадиган ишларда ўз ифодасини топади. Бу масалалар янги чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг бўлғуси сессияси муҳокамасига қўйилади.

(ЎзТАГ).

Адабиёт ва санъат

Уйғур шоири Х. ИСЛОМОВ—50 ёшда

ХИСОМИДДИН Исломов — жумҳуриятимизда яшаб, ижод қилаётган уйғур адабиётининг заҳматкаш вакилларидан. Унинг «Ҳаёт ҳукми», «Улфатлар», «Яна илтимос», «Одамлар», «Яша, хўроз дада» каби пьесалари томошабинлар томонидан илиқ кутиб олинди.

Хисомиддин Исломов болалар шоири сифатида ҳам самарали ижод қилиб келмоқда. Шоирнинг «Зийрак бола», «Ойимнинг қувончи», «Кўк каптар» каби тўпламлари болаларнинг суюкли китобига айланган.

Талантли уйғур шоири Хисомиддин Исломов яқинда 50 ёшга тўлди. Биз шоирни муборакбод қилиб, унинг шеърларидан эътиборингизга ҳавола этамиз.

МУЗ

Дилшод укам, шўх укам,
Тўсатдан ётиб қолди.
Онамнинг ранги ўчиб,
Ҳаловати йўқолди.

Йўталганин эшитиб,
Кўзимдан қочди уйқу.
Нафас олишин кўриб
Ҳаммани босди қайғу.

Терлаб, алаҳлайвергач,
Сим қоқдик «тез ёрдам»га.
Оқ халатли шифокор
Етиб келди бир дамда...

Соғайгач олиб келдик
Укамни уйимизга.
Қаранг-а, муз егани
Келмапти ўйимизга.

Сира шўхлик қилмайди
Шундан буён «муз» десак.
«Ичида муз йўқми», дер
Ҳаттоки манти есак...

ДЎСТ ВА ГУЛ

Дўстлар туғилган куним
Келтиришди гулдаста.
Севингандан гуллардек
Титрадим шу нафасда.

Лекин ҳафта ўтмайин
Гулларим сўлиб қолди.
Яшил япроқлар қуриб,
Хушбўй ҳиди йўқолди.

Табиат қонуни бу,
Начора, ҳаёт шундоқ.
Гул келтирган дўстларим
Қалбимда яшар бироқ.

СОАТ

Бузилмаса, жойида
Юриб сира толмайди.
Қишда ҳам, баҳорда ҳам
Шу одати қолмайди.

Секундларни қадамлаб
Айланади жойида.
Бурамасанг қулоғин
Оқсаб қолар гоҳида.

Ўлчаб берар вақтни
Шудир унинг хизмати.
Лекин олтинга тенгдир
Жўнгина шу ҳиммати.

Агар барча соатлар
Тўхтаб қолса бирон кун,
Ҳаммаёқ остин-устин
Бўлиб кетиши мумкин.

Яна хислати шуки,
Йўлидан ҳеч қайтмайди.
Ҳеч кимсага ҳеч қачон
Вақтни ёлғон айтмайди.

«2»НИНГ «5»ГА АРЗИ

Сени билан азалдан
Сафда бирга тураман,
Ўз-ўзимча амаллаб
Бир кунимни кўраман.

Лекин тутаб кетаман
Мактаб тушса ёдимга.
Менга халал берасан
Ҳар соат, ҳар одимда.

Болаларнинг барчаси
Сени яхши кўради.
Ким дидингга ёқмаса
Менга қараб юради.

Дарсдан «қуён» бўлса
ким
Дарров мени топади.
Ишёқмас, ялқовлар ҳам
Ҳузуримга чопади.

Иззат-ҳурмат сен билан
Шуҳратингнинг чеки йўқ.
Сенга ошно бўлганнинг
Юзи ёруғ, кўнгли тўқ.

Борар бўлсак меҳмонга
Уйнинг тўри сеники.
Ранг-рўйимиз бир хилу
Пойгак доим меники.

Менга кўзи тушганлар
Қовоқ очиб боқмайди.
Рангим ҳам, қилиғим ҳам
Бир кимсага ёқмайди.

Қанча-қанча болалар
Мени ташлаб кетишди.
Этагингга ёпишиб
Муродига етишди.

Ростин айтсам, дастингдан
Яшаш менга азобдир.
Кўзим тўла ёш, алам —
Дилим тўла ғазабдир.

Мушкуллашиб бормоқда
Кундан-кунга аҳволим.
Энди нима қиламан,
Қандай кечади ҳолим?!

Уйғурчадан таржима.

Ҳозир ўлкамизни боғ-роғларга буркаш ойлиги қизғин давом этмоқда. Бу хайрли ишда айниқса ўқувчилар ҳам фаол иштирок этишяпти. Собир Раҳимов ноҳиясидаги В. И. Ленин номли 28-ўрта мактабда ҳам бўш жойларга мевали ва манзарали, жумладан, ўндан зиёд тут ва 100 туп атиргул кўчатлари ўтқазилди. Мактабнинг меҳнат таълими ўқитувчиси Абдуҳалил Тожибоев болаларда жуда ёшликданоқ она заминга, табиатга меҳр уйғотиш ишига катта ҳисса қўшиб келмоқда. Суратда: А. Тожибоев ўз ўқувчилари билан.

Ҳ. МИРЗАКАРИМОВ суратга олган.

АВТОМОБИЛЧИЛАР ГАЗЕТАСИ

«Ўзбекистон автомобилчиси» газетасининг дастлабки сони чиқди. Энди тармоқнинг юз мингдан зиёд ходими ўзларини қизиқтирган ахборотни ўз газеталарида ўқишлари мумкин. Газета икки тилда — ўзбек ва рус тилларида 20 минг нусхада чиқади.

«Ўзбекистон автомобилчиси» — автомобиль транспорти министрлиги ва тармоқ касаба союзининг органидир. Шу газетани чиқараётган беш нафар журналист қайта қуриш жараёнига ошкора ёрдам беришни, иқтисодиётнинг долзарб муаммоларини ёритиб боришни, тармоқдаги ўткир бўлиб турган анчагина масалаларни ҳал этишни ўз олдиларига вазифа қилиб қўйди.

(ЎзТАГ мухбири).

Азиз АБДУРАЗЗОҚ.

ҚИЙИҚИМ ҲАНГОМАЛАР

Андижоннинг куёви

КАТТА одамларнинг, айниқса, катта ижодкорларнинг ҳазили ҳам катта бўлар экан. Зокиржон Ҳабибий, Собир Абдулла домлалар ҳам катта ижодкорлардан эдилар. Иккovлари ҳам баъзан ўзларини гўлликка солиб, фаросатсизроқ бирор кимсани калака қилишлари ҳеч гап эмас эди. Шундай воқеалардан бири қирқинчи йилларнинг бошларида, уруш даврида бўлиб ўтган экан. Ўшанда содда ва гўл ашулачи йигитлардан бири Андижондан уйланадиган бўлибди. Ҳабибий, Собир Абдулла домлалар вакил ота ва тўйбоши эканлар. Куёв бўлмиш улардан сўрабди:

— Андижонликларнинг расм-русуми қанақа бўлади? Мен куёв сифатида тўйда ўзимни қандоқ тутишим керак?

— Мен Қўқоннинг расм-русумларини биламан, холос. Андижонникини домла биладилар, — деб Собир ака «ўзингиз бир нима денг» дегандай Ҳабибий домлага қарабдилар.

— Тўйга келган жамики меҳмонлар куёвга қараб ўтиришади, — гап бошлабди Ҳабибий домла. — Сиз овқат есангиз, меҳмонлар ҳам ейди. Емасангиз, ҳеч ким ҳеч нарса емай ранжиб кетади, тўй ҳам совийди, одамлар эртароқ тарқаб кетишади. Шунинг учун олдингизга нимаики овқат келтириб қўйилса, ҳеч бўшашмай тушираверасиз.

Ашулачи йигит хўрароқ экан, бу гап унинг қулоғига мойдай ёқибди. Никоҳ оқшомида ёнидаги келинни ҳам унутгандай олдига келган таомларни бир чеккадан ураверибди. Сал тўхтаб қолгудай бўлса, шоир устозларимиз «олинг» маъносида имо қилиб қўйишармиш...

Тўйдан кейинги кунлардан бирида эрталаб тўйбоши домлаларимиз чойхонада қаймоқхўрлик қилиб ўтиришган экан, куёв йигит салом бериб кириб борибди.

— Ия, куёв бола, бу ерда нима қилиб юрибсиз? — дебди Собир ака.

— Сизлар билан бир чойхўрлик қилай, дедим да.

— Келин нима қиляпти? — деб сўрабди Ҳабибий домла.

— Уйда ўтирибди.

— Қайнонангиз-чи?

— Кир юваяпти.

— Сиз уларни ташлаб келавердингизми?

— Ҳа, нима қилишим керак эди?

— Бу ернинг таомили шуки, куёв тўйдан кейин қайнонасига ўзининг ҳунарини намойиш қилади. Сиз — ҳофизсиз. Бир жуфт ашула қилиб беришингиз керак эди. Қани боринг, қайнонангизга ашула айтиб беринг.

Ҳофиз йигит чойхонадан чиқиб кетибди. Ичкуёв бўлган хонадонга борибди-да, қайнонасининг қаршисида туриб олиб, қўлида ликопча билан катта ашуладан бошлаб юборибди. Қайнонаси юваётган кирини жомашовда қолдириб қочиб кетибди. Кўзини юмиб олиб баланд овозда ашула айтаётган куёв бир маҳал кўзини очиб қараса, ҳовли-ю томларни томошабин босиб кетган эмиш. Уйга кирса, қайнонаси билан хотини бир-бирини қучоқлаганича йиғлаб ўтиришган эмиш.

Тикан

МИРЗААҲМАД Азаматов мендан сўраб қолди:

— Боғингизга нима экдингиз?

— Тикан экдим, — дедим мен.

— Нега? Тиканни нима қиласиз?

— Танқидчилар билан тақлидчиларни меҳмон қилмоқчиман.

Машрабхонлик «маҳсули»

ТОЛИБ Йўлдош Машрабнинг деярли ҳамма ғазалларини ёд билади, давраларда ўқиб, сомеларни хурсанд қилади. У бошидан ўтган бир воқеани шундай ҳикоя қилиб берган эди:

— Самарқандда бир тўйда менга сўз бериб қолишди. Ўртага тушиб олиб, Машрабдан ўқиб кетдим. Чеккаларимга пул қистираверишди-қистиравершди, охири чўнтакларимга ҳам солиб қўйишди. Пулдан семириб, шишиб кетдим. Кейин пулларни олиб бориб отарчиларнинг олдига ташладим.

— Ўзингиз камбағал бўлсангиз, бу нима қилганингиз? — дедим мен унга ачинган бўлиб.

— Мен ҳам анойи эмасман, — деди Толиб ака. — Ҳаммасини ташлаганим йўқ, ярмисини ўзимга олиб қолдим.

Собит оғанинг ҳассаси

СОБИТ Муқонов қариб қолганида оёқ бўғинларида туз тўпланган экан. Эҳтимол бу — касб касаллигидир, бир умр ўриндиққа қадалиб ўтириб, қаттиқ меҳнат қилиши оқибатидир.

Бир куни у киши Носир Фозилов билан бирга томоша кўргани театрга борибди. Қандайдир балетдан парча ижро этилаётган экан, рақкосалар сакраб-сакраб капалакдай учиб ўйнаётганида Носир Фозилов Собир оғадан гап олмоқчи бўлиб, ҳазиломуз савол берибди:

— Булар биздан яхшироқ сакрар эканми, оқсоқол?

— Буларнинг бўғинларида туз йўқ-да, — дебди оға...

У кишининг етмиш йиллик тўйи алоҳида тантана билан нишонланди. Жумладан, Қозоғистон Фанлар академиясида Собит Муқонов ижодига бағишланган илмий сессия бўлиб ўтди. Сессия охирида Собит оғанинг ўзига сўз берилибди. Оқсоқол оқсоқлана-оқсоқлана минбарга чиқиб, қўлидаги ҳассасини ҳамма кўрсин учун бошидан ошириб баланд кўтарибди.

— Болаларим! — дебди у. — Мана бу ҳассамни кўриб мени қартайиб қолибди деб ўйламанглар. Бу ҳасса итларни уриб ҳайдаш учун керак. Мен итлардан қўрқаман.

Истеъдод аҳлининг аҳволи мана шунақа. Абдулла Орипов куюниб айтганидай, карвонинг бир умр итлар орасидан ўтаркан...

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» МАТЕРИАЛЛАРИ ИЗИДАН

«ҚАЁҚҚА ҚАРАСАНГ МОЛ ДУХТИРИ-Ю, АММО...»

Газетанинг шу йил 15 февраль сонида юқоридаги сарлавҳа билан Чиноз ноҳиясидаги «Чиноз» наслчилик совхозидан мақола босилиб чиққан эди. Унда бир вақтлари машъал бўлиб келган бу хўжаликнинг шуҳрати кейинги йилларда анча пасайиб кетганлиги таҳлил қилинганди. Хусусан совхозда чорва молларини боқиш, сақлаш ва парвариш қилишда зооветеринария тартиб-қоидаларига изчиллик билан амал қилинмаганлиги, бунинг оқибатида фермадаги кўпгина моллар бруцеллёз ва бошқа касалликлар билан оғриганлиги, афсуски, бу юқумли касалликларга қарши кураш, олдини олиш, кенг тарқалиб кетишига йўл қўймаслик чора-тадбирлари ўз вақтида кўрилмаганлиги, шу сабабли кейинги йилларга келиб кўпгина зотли моллар — соғин сигирлар гўштга топшириб юборилганлиги, бу ҳол хўжаликка катта иқтисодий зиён келтирганлигига оид бир қатор камчиликлар очиб ташланган эди. Шунингдек, хўжаликда карантин жорий этиш қоидалари бузилганлиги, айрим ҳолларда соғиб олинган сутнинг қайнатилмасдан топширилишига йўл қўйилганлиги ҳам кўрсатилган эди.

Ана шу танқидий мақола юзасидан ноҳия партия комитетининг биринчи котиби Ю. Ҳайдуров имзоси билан жавоб хати олинди. Унда айтилишича, мақола ноҳия агросаноат уюшмаси мутахассислари, ижроия комитет бўлим бошлиқлари, колхоз-совхозларнинг раҳбарлари, мутахассислари иштирокида атрофлича муҳокама этилган. Таъкидлаб ўтилган нуқсонлар ва камчиликлар тўлиқ эътироф қилинган. Муҳокамада айтилган мулоҳазалар, таклифлар асосида камчиликларни тугатиш юзасидан тадбирлар белгиланган.

Фермаларда карантин қоидаларига тўлиқ риоя этилишини йўлга қўйиш вазифаси бош зоотехник ўртоқ А. Сулаймонов ҳамда ноҳия ветеринария станцияси мутахассисларига топширилган. Бу ишда масъулиятсизликка йўл қўйган мутахассислар эса қатъий огоҳлантирилган.

Чорвадорларни махсус кийим-кечак — жомакорлар билан, чорва молларини рационидаги тўйимли озуқалар билан таъминлаш масъул ходимлар зиммасига юклатилган.

Йўлтўсардан фарқи йўқ

АКС САДО

«Суюнчихўрлар» мақоласини ўқиб, студентлик пайтимда ҳарбийдан қайтган ўртоғимни уйига олиб борганим ёдимга тушди.

Поезддан тушмоқчи бўлиб турганимизда дўстим Бахтиёр шоша-пиша ҳарбий устибошини чамадонига жойлаб, янги кўйлагини кийиб олди. Мен ундан ажабланиб нима сабабдан кийимини алмаштирганини сўрадим. У шунчаки, деб кулиб қўйди.

Поезд секинлашди ва бир қалқиб тўхтади. Биз вокзалнинг ўнг биқинида жойлашган такси бекатига қараб юрдик, бекатга етмасимизданоқ истиқболимизга қорачадан келган, сочлари жингалак йигит югуриб келиб, қўлимдаги чамадонни юлиб олди. Бахтиёрни эса машинаси томон етаклаб кетди ва ундан тожикча аралаш ўзбекчалаб тинмай ҳол-аҳвол сўрарди. Мен ҳам беихтиёр уларга эргашдим.

— Қани укалар, йўлимиз бехатар бўлсин, тўлиб-тошиб борайлик, аскар кутган хонадон нурга тўлсин. Қани қаерга ҳайдай?

— Бизни автостанцияга олиб бориб қўйсангиз бўлди, — дедим.

— Солдатнинг ота-онаси туну-кун интизорлик билан кутиб ўтирган бўлса-ю, сизлар автобусда юрасизларми? Аскарни бир сафар уйига олиб борсак нима қилибди? Қўрқманглар йўл ҳақи керак эмас.

Шунда уйини, ота-онасини, укаларини соғинган дўстим тоқат қилолмади шекилли, хўп ака, кетсак кетдик, деб унга йўл кўрсатди. «Жигули» тасмадек тортилган асфальт йўлдан елиб борарди. «Ҳожатбарор» эса Бахтиёр яшайдиган қишлоқни тинмай таърифлар, у томонларга бир неча бор келиб кетганлигини, одамлари саҳий ва меҳмондўстлигини мақтарди. Мен ундан дўстим ҳарбий кийимда эмас-ку, аскарлигини қандай билдингиз, деб сўрадим.

— Э, ука аскарларга хизмат қилавериб уларнинг юриш-туриши бизга беш қўлдай аён бўлиб қолган. Янглишмасам Германияда хизмат қилган бўлсангиз керак. Суратларнинг ҳам роса зўрларини чамадонга ёпиштирибсиз-да. Бизга ҳам совға қилсангиз шу машинанинг пешонасига ёпиштириб қўярдим. Мана бу суратларни сизга ўхшаган укалар ташлаб кетишган.

Гап билан бўлиб қишлоққа етиб келганимизни ҳам сезмай қолибмиз. Машина тўхташи билан бизни Бахтиёрнинг отаси қарши олди. Икки йиллик айрилиқдан сўнг тўнғич ўғли билан дийдор кўришган Худойберди аканинг кўзларида севинч ёшлари пайдо бўлди. Ўғлининг истиқболига югуриб чиққан Норчучук хола ҳам Бахтиёрни бағрига босиб пешонасидан, юзларидан ўпар ва севинганидан ўзини қаерга қўйишини билмай, энтикиб-энтикиб, тўнни келтиринглар Бахтиёржоннинг ўртоғига кийдиринглар, дер эди.

Ҳа, тўнни менга кийдиришди. Худойберди ака суюнчи деб шофёрга 25 сўм пул узатди. У эса, э, бобой пулни қўйинг, тирик жон беринг, шундай ўғлингиз омон-эсон хизматдан қайтса-ю, сиздай одам бир қўйни аяб ўтирса-я, —дерди андишасизлик билан.

Таъмагир шофёр Худойберди акани ҳоли жонига қўймасдан қўрадаги аскар тўйига аталган икки бўрдоқининг биттасини машинасига орттирди. «Суюнчихўр» нияти амалга ошгач, машинага ўтириб, насиб бўлса невара тўйларингизга келамиз, дея жуфтагини ростлади.

Унинг, ҳатти-ҳаракатидан, бир юлғич келиб содда бир инсонни талаб кетганлигидан нафратландим. Худойберди ака эса орият сақлади, оиласидаги хурсандчиликни бузмасликка ҳаракат қилди.

Қайта қуриш шарофати билан халқ удумлари тикланаётган бир пайтда қандайдир саёқлар урф-одатларимиздан ўз манфаати йўлида фойдаланаётганлиги кишини ғазаблантиради. Жумҳуриятимиз вокзалларида солдатлар йўлини тўсиб, одамларни чув тушираётган «суюнчихўр»ларнинг танобини тортиб қўйиш вақти келмадимикин?

И. ҚЎНҒИРОВ,
А. Қодирий номли Тошкент Давлат Маданият институтининг катта ўқитувчиси.

БИЛДИРИШ

«ТОШКЕНТ ҳақиқати» редакцияси ҳузуридаги ишчи мухбирлар университетининг машғулоти шу йил 16 март жума куни соат 18.00 да (7-қават, 747-хона) бошланади.

Ҳужжат топширган барча тингловчилар редакцияга эшикбон олдидаги рўйхат билан киритилади.

НАВБАТДАГИ ҚАБУЛ

«Тошкент ҳақиқати» газета редакцияси ҳузуридаги жамоатчилик кенгаши навбатдаги қабулни эртага — 15 март пайшанба куни, соат 17 дан бошлаб ўтказади. Бу сафар меҳнаткашларни Ўзбекистон ССР Олий судининг аъзоси Низом ЗОКИРОВ қабул қилади.

Адресимиз: Ленинград кўчаси, 32-уй. 7-қават, 742-хона. Телефонлар: 33-40-48, 32-53-54.

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИНИНГ ҚАБУЛХОНАСИ.

Муҳаррир Н. НАСИМОВ.

реклама ва эълонлар

ЎҚИШГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон ССР халқ таълими министрлиги
ТОШКЕНТ ШАҲАР ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БОШҚАРМАСИ

қуйидаги ихтисосликлар бўйича
В. И. Ленин номидаги Тошкент метрополитени базасидаги

37-ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИГА
1990—91 ЎҚУВ ЙИЛИ УЧУН

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

МЕТРО СТАНЦИЯСИ БЎЙИЧА НАВБАТЧИ. Ўқиш муддати — 10 ой.
Ўқишга ўрта маълумотли, Тошкент шаҳрида пропискада турувчи йигит ва қизлар қабул қилинади.
Стипендия — 30 сўм;
ҲАРАКАТДАГИ СОСТАВНИНГ СЛЕСАРЬ-ЭЛЕКТРИГИ. Ўқишга Совет Армияси сафларида ўз хизмат бурчини ўтаб қайтган, Тошкент шаҳрида пропискада турувчи ёшлар қабул қилинади.
Стипендия — 94 сўм.

МАШҒУЛОТЛАР ГРУППАЛАРНИНГ ТЎЛИШИГА ҚАРАБ БОШЛАНАДИ.

Билим юртига кириш учун қуйидаги ҳужжатлар талаб қилинади: ариза, маълумот ҳақидаги ҳужжат, 4 дона фотосурат.

Бизнинг адрес: Тошкент шаҳри, Чилонзор райони, Д-20 квартали, 35-уй (50, 69, 78-автобуслар; 17-трамвай; метронинг «Собир Раҳимов» станцияси). Телефон 76-89-05.

Ўзбекистон ССР Халқ таълими министрлиги
Тошкент Халқ таълими бош бошқармаси

В. П. ЧКАЛОВ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ АВИАЦИЯ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ БАЗАСИДАГИ
С. И. КАДИШЕВ НОМИДАГИ 33-АВИАЦИЯ ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ
ҚУЙИДАГИ ИХТИСОСЛИКЛАР БЎЙИЧА
1990—1991 ўқув йили учун

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Учувчи аппаратларни йиғувчи слесарь, механика-йиғув ишлари слесари, учувчи аппаратлар деталларини тайёрлаш ва парчинлаб иш бажариш бўйича слесарь, кенг профилдаги станокчи, рақамли программа билан бошқариладиган станокларнинг оператори, фрезерчи, электр-газ пайвандчи.

ЎҚИШГА 8 ВА 10 СИНФ МАЪЛУМОТИГА ЭГА БЎЛГАН ҲАМДА ТОШКЕНТ ШАҲРИДА ВА ШАҲАР АТРОФИДА ЯШАБ ТУРУВЧИ ЙИГИТ ВА ҚИЗЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

10-синфни тамомлаган ўқувчилар, шунингдек Совет Армияси сафларидан запасга бўшатилган ёшлар учун ўқиш муддати — 6—10 ой. Ўқувчиларга ойига 65 сўм стипендия тўланади. 8 синф маълумотига эга бўлган ўқувчилар учун ўқиш муддати — 1—3 йил. Улар бепул овқат ва кийим-бош билан таъминланадилар.

БИЛИМ ЮРТИНИ ТАМОМЛАГАНДАН СЎНГ ТАЛАБАЛАРГА ЎРТА МАЪЛУМОТ ҲАҚИДАГИ ДИПЛОМ ВА КАСБ БЎЙИЧА ТЕГИШЛИ МАЛАКА ОШИРГАНИ ҲАҚИДАГИ ҲУЖЖАТ БЕРИЛАДИ.

Ишлаб чиқариш практикаси даврида ўқувчиларга стипендия сақланган ҳолда ишлаб топган ҳақининг 50 проценти тўланади. Билим юртидаги ўқиш даври умумий меҳнат стажига қўшиб ҳисобланади.

ЎҚИШ — ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДА ОЛИБ БОРИЛАДИ.

Билим юрти Ҳарбий-спорт базасига эга. Вокаль-чолғу ансамбли, Авиамодел тўгараги, миллий чолғу асбоблари ансамбли, сурат чизиш студияси, духовой оркестр, дельтопланда парвоз этиш, компьютер техникаси тўгараклари ишлаб турибди. Билим юртида хўжалик ҳисобидаги ёшлар техника ижодиёти лабораторияси ишлаб турибди. Бу ерда ўқувчиларга бажарган иши учун 100 процент меҳнат ҳақи тўланади.

БИЛИМ ЮРТИНИ ТАМОМЛАБ ЧИҚҚАНЛАР В. П. ЧКАЛОВ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ АВИАЦИЯ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИГА ИШГА ЮБОРИЛАДИЛАР.

Билим юртини аъло баҳолар билан тамомлаганларга эса олий ўқув юртларининг кундузги ва кечки бўлимларига, шунингдек барча олий ўқув юртларига ўқишга киришлари учун йўлланмалар берилади.

Билим юртига ўқишга кирувчилар қуйидаги ҳужжатларни тақдим этишлари лозим: директор номига ариза, 8-синфни тамомлаганлиги ҳақидаги гувоҳнома ёки ўрта маълумот ҳақидаги аттестат, туғилганлиги ҳақидаги гувоҳнома ёки паспорт, медицина справкаси (086/У форма), 6 дона фотосурат (3×4 ва 4×5 см).

МАШҒУЛОТЛАР — 1 СЕНТЯБРДА БОШЛАНАДИ.

Бизнинг адрес: 700207, Тошкент шаҳри, Генерал Петров кўчаси, 331-уй (8, 30, 103, 106, 119, 171-автобуслар; 6, 29-трамвайларнинг «С. И. Кадишев номидаги билим юрти» бекати).
Телефонлар: 96-58-20, 96-47-70, 96-39-72.

Тошкент вилояти кинофильмлар прокати идораси
МАРТ ОЙИДА
ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ ШАҲАРЛАРИ ВА НОҲИЯЛАРИ ЭКРАНЛАРИГА
ЎЗБЕК ТИЛИДАГИ ФИЛЬМЛАРНИ ЧИҚАРАДИ

«НИГОҲ»

Сценарий муаллифлари — **Музаффар МАЖИДОВ, Леонид МАҲКАМОВ, Валерий АҲАДОВ.**
Режиссёрлар — Сайдо ҚУРБОНОВ, Валерий АҲАДОВ.
Ролларда: Владимир МАҲКАМОВ, Фарҳод МАҲМУДОВ, Галина ТМЕНОВА, Ато МУҲАМАДЖОНОВ, Шуҳрат ЭРГАШЕВ ва бошқалар.

Омадли саналган тожик оилаларидан бирида хонадон ўғлонларидан бирининг ўн олти ёшга тўлиши куни байрам қилинаётган пайтда ўша ўғлон ўзини-ўзи фожиали ҳалок этади. Фильмда ҳозирги куннинг ўткир муаммолари, биринчи галда — миллий дунёқараш масалалари кўтарилган.

«ТОЖИКФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИНИНГ МАҲСУЛОТИ.

«АЙБСИЗЛИК ПРЕЗУМПЦИЯСИ»

Сценарий муаллифи — Аркадий ТИГАЙ.
Режиссёр Евгений ТАТАРСКИЙ.
Ролларда: Любовь ПОЛИШЧУК, Юрий БОГАТИРЕВ, Станислав САДАЛЬСКИЙ, Николай ПАСТУХОВ, Василий ФУНТИКОВ, Леонид КУРАВЛЕВ ва бошқалар.

Фильм жанрини дедективга кулгили пародия сифатида белгилаш мумкин. Воқеа поезд вагонида машҳур эстрада қўшиқчиси бўлган аёлнинг чет эл паспорти ўғирланиши билан бошланади. Тақдир тақозоси билан жиноий қидирув ишлари ўша поездда «қуёнлар» сифатида бораётган командировкадаги икки врач томонидан олиб борилади.

«ЛЕНФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИНИНГ МАҲСУЛОТИ.

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА»)

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32.

Муҳаррир ўринбосарлари — 335885, 325747, 337916; 325748; масъул котиб — 334808, 325353; масъул котиб ўринбосарлари — 325750; БЎЛИМЛАР: идеология — 325778; агросаноат — 325647; саноат, капитал қурилиш ва транспорт — 325749; маҳаллий советлар ҳаёти — 325733; социал масалалар — 325556; маданият — 325767; адабиёт ва санъат — 325553; ахборот, ҳарбий-ватанпарварлик — 325645; хатлар ва оммавий ишлар — 334048, 325354; жамоатчи совет қабулхонаси — 334048, 325354; эълонлар бўлими — 325727.

Р. — 01168. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д. — 1751. Индекс: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12